

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra církevních dějin

Diplomová práce

**Želivský klášter
ve 40. a 50. letech
20. století**

Vedoucí práce: prof. PaedDr. ThLic. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Martin Dvořák

Studijní obor: Pedagog volného času

Ročník: sedmý

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

23.3. 2011

Martin Dvořák

Děkuji vedoucímu diplomové práce prof. PaedDr. ThLic. Martinu Weisovi, Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	6
1 Řád premonstrátů	8
1.1 Stručná historie řádu	8
1.2 Premonstráti na našem území	10
1.3 Řehole a organizační struktura řádu	10
2 Historie kláštera	11
2.1 Počátky kláštera	11
2.2 Klášter v průběhu středověku a novověku	12
2.3 První světová válka	15
2.4 Druhá světová válka	16
3 Ekonomická opatření namířená na klášter	18
3.1 Uvalení národní správy	18
3.2 Co předcházelo národní správě	20
3.3 Rozšíření národní správy	23
3.4 Protiopatření	24
3.5 Finanční situace	24
3.6 Další pokusy poškodit klášter	26
4 Likvidace klášterů	30
4.1 Příprava	30
4.1.1 Soudní proces s představiteli řádů	33
4.2 Akce K	35
4.2.1 První etapa	35
4.2.2 Akce K v Želivě	36
4.2.2.1 Situace mezi obyvatelstvem	39
4.3 Druhá fáze	43
5 Opat Bohumil Vít Tajovský	44
5.1 Po nástupu do Želiva	44
5.2 Druhá světová válka	45
5.3 V úřadu opata	50
5.4 Problémy s komunismem	54
5.4.1 Zatčení	56
5.4.2 Vazba a soudní proces	60
5.4.3 Vězení	62
5.5 Po udělení amnestie	65
6 Ostatní členové kláštera	69
6.1 Bedřich Václav Vavroušek	69
6.2 Celestin Antonín Jiřík	71
6.3 ThDr. Pulgent Jan Novák	72
6.4 Augustin Josef Vrbský	73
6.5 ThDr. Bohumír Metoděj Mastný	74
6.6 Zikmund František Ovák	75
6.7 Karel František Příhonský	77
6.8 Metoděj Karel Ťoukálek	78
6.9 Cyril František Foral	79
6.10 Nepomuk Václav Píkl	80
6.11 Rafael Antonín Vosmík	82

6.12	Vojtěch Jan Morava	85
6.13	Klement František David	86
6.14	Evermond Karel Burda	87
6.15	Heřman Jiří Rouč	89
6.16	Kosmas Milík Blahák	92
6.17	Leo Zdeněk Vondráček	93
6.18	Milo Jaroslav Smíšek	93
6.19	Stanislav Jan Chmelař	96
6.20	Josef Jiří Kotlík	96
	Závěr	97
	Seznam použitých zdrojů	98
	Seznam příloh	101
	Přílohy	102
	Abstrakt	106
	Abstract	107

Úvod

Tématem práce je popsat přípravu a provedení zákroku, proti želivskému klášteru v roce 1950 v kontextu perzekuce mužských řádů v Československé republice obecně. Primárním cílem je proto tedy zmapovat osudy členů želivského premonstrátského konventu, do jejichž životů období 40. a 50. let minulého století zasáhlo. Skutečnost, že osudy členů konventu nejsou v dostupných pramenech popsány, byla také hlavním důvodem, proč jsem si zvolil tuto oblast jako téma pro svoji diplomovou práci.

Tomuto období se věnuje již řada literárních titulů. Za všechny jmenujme například Želivské elegie, jejichž spoluautorem byl opat B. V. Tajovský. Dalším titulem pojednávajícím o utrpeních, která se na klášter snesla v období totality, je kniha autorů Aleše Palána aj. Paulase s názvem „Člověk musí hořeti“. Významnou publikací je také kniha P. Zíbala: „Šéfe, znáte Želiv?“. Tímto obdobím želivské historie se také zabývala diplomová práce „Želiv v proměnách času“ autorky Jany Coufalové. Tato práce byla psána na Teologické fakultě Jihočeské university v Českých Budějovicích. Všechny jmenované prameny jsou důležité a některé z nich budou také použity jako podklady k vypracování některých částí této diplomové práce. Všechny tyto práce se ovšem věnují buď osobě opata Tajovského, nebo internačnímu táboru pro řeholníky, který byl v klášteře zřízen po jeho vyklizení v rámci Akce K. Jak již bylo uvedeno výše, základním cílem práce není popsat pouze osud opata Tajovského, ale také osudy ostatních členů konventu, a to nejen těch, kteří byli přímými obyvateli klášterních budov, ale také těch, kteří působili na farách v okolí. Tam, kde to bude možné, se opřu o poznatky získané studiem archivních materiálů.

Práce bude obsahovat úvodní exkurz do historie kláštera a řádu premonstrátů. Dále se bude věnovat přípravě a realizaci opatření proti mužským řádům a klášterům na území naší republiky. Samotný želivský klášter rozhodně nebude opomenut. Významnou součástí bude tvořit také již zmiňovaný popis osudů co největšího množství členů želivského konventu, což je sekundární cíl této předkládané kvalifikační práce.

1 Řád premonstrátů

Přestože se tato práce zabývá želivským klášteřem v průběhu čtyřicátých a padesátých let, tak bychom měli začít stručným nastíněním historie a struktury premonstrátského řádu¹, abychom mohli správně pochopit tradici, jejímiž představiteli želivští bratři byli a jsou až dodnes. Ačkoliv premonstráti tamní klášter nezaložili, tak většina jeho historie, až do dnešních dnů, je s tímto řádem neodmyslitelně spjata. Proto je důležité alespoň základní pochopení toho, kdo vlastně premonstráti jsou.

1.1 Stručná historie řádu

Zakladatelem řádu je sv. Norbert z Xanten, který se snažil skloubit život v kláštěrech s apoštolskou činností. Řád získal své jméno podle francouzského údolí Prémontré, kde se Norbert v roce 1120 usadil. Oficiálního potvrzení se řád dočkal v roce 1126 z rukou papeže Honorie II. Téhož roku se Norbert stal arcibiskupem magdeburským. V Magdeburgu také zemřel a byl pochován. Když byl Magdeburg v roce 1627 ovládnut protestanty, byly ostatky svatého zakladatele převezeny do pražského kláštěra na Strahově, kde jsou dodnes uctívány jako ostatky zemského patrona.²

Premonstrátské kláštěry se velmi rychle šířily po celé Evropě. V roce 1241 jich mělo existovat přibližně 350. O pouhých devět let později je již udáván počet 466 opatství. Generální kapituly v roce 1260 se zúčastnilo 350 opatů. V roce 1320 je pak udáván počet 340 kanonií mužských a 50 ženských. Jednotlivé kláštěry se lišily počtem obyvatel. V roce 1290 měl ten nejmenší 20 obyvatel a největší přibližně 800.³

¹ Candidus et Canonicus Ordo Praemonstratensis

² Srov. JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v českých zemích*, s. 41.

³ Srov. ŘÍHA, T. *Svatý Norbert*, s. 144-145.

Po zhruba sto třiceti letech existence řádu došlo k částečnému uvolnění poměrů a také se objevily dvě názorové větve, rigoristé a umírnění. Rigoristé usilovali o zachování veškeré původní přísnosti v bohoslužbě, oděvu atd. Klášterní knihovny měly být podle nich pracovnami klášterů, kde by bratři studovali a formovali svoje znalosti. Z tohoto pomyslného ideového souboje vyšli jako vítězové. V Paříži byla dokonce založena kolej, aby se mohli premonstráti vzdělávat na tamní universitě. Bylo také rozhodnuto, že do řádu nebudou přijímáni žádní novicové, kteří by neměli alespoň základní znalosti gramatiky a latiny.⁴

Obdobím vrcholné slávy řádu se stalo 14. století, kdy k němu náleželo velké množství klášterů i členů, kteří se vyznačovali zápallem pro svou činnost a vysokou měrou vzdělanosti. Kláštery se staly duchovními i kulturními středisky regionů, v nichž se nacházely. Tento „zlatý věk“ trval přibližně do poloviny 15. století, kdy začalo období postupné stagnace. Do chodu řádu čím dál častěji zasahovaly vnější vlivy, jak ze strany panovníků, tak i ze strany papežského stolce. Nejčastěji k tomu docházelo v období papežského rozkolu, v letech 1378 - 1417.⁵

Temnou érou se stalo 16. století, kdy si papežská kurie přisvojila právo jmenovat opaty, a mateřské kláštery byly v tomto směru odsunuty na vedlejší kolej. Situaci negativně ovlivnilo také nově vzniklé a rychle se šířící Lutherovo učení. Zanikla řada kanonií a dokonce celých cirkárií⁶. Za sto let, od roku 1500 bylo zrušeno celkem 122 mužských a 60 ženských klášterů. Postupně zaniklo také první opatství v Prémontré.⁷

V průběhu 18. století se členové řádu věnovali také misijní činnosti v Africe a Americe. Z původních několika stovek kanonií přečkalo nástrahy historie až do dnešních dnů pouze 31. Z toho jsou čtyři na území naší republiky.⁸

⁴ Srov. ŘÍHA, T. *Svatý Norbert*, s. 146-148.

⁵ Srov. Tamtéž, s. 159-161.

⁶ Viz kapitola 1.4 *Organizační struktura řádu*

⁷ Srov. ŘÍHA, T. *Svatý Norbert*, s. 163-172.

⁸ Srov. JIRÁSKO, T. *Církevní řády a kongregace v českých zemích*, s. 41.

1.2 Premonstráti na našem území

První český premonstrátský klášter na pražském Strahově⁹ byl založen již dvacet let po vzniku řádu. Jeho osazenstvo pocházelo z kláštera Seinfeld v Porýní. Strahov sloužil jako výchozí bod pro zakládání dalších klášterů na našem území. Jednalo se například o Želiv, Teplou, Milevsko a Novou Říši. Těžkou zkouškou bylo období husitských válek, kdy byla ztracena většina klášterů. K částečné obnově došlo v 16. století v průběhu rekatolizace některých oblastí.¹⁰

1.3 Řehole a organizační struktura řádu

Základem řehole je řehole sv. Augustina. Její součástí je slavnostní bohoslužba, úcta k eucharistii a Panně Marii. Podstatnou částí života premonstrátů je výkon duchovní správy. Řád byl prvním, který v praxi uskutečnil myšlenku třetího řádu. „Bílí bratři“ často působili a působí jako pedagogové na různých stupních škol. Organizační struktura je dnes stejná jako v době založení. Řád tvoří jednotu samosprávných klášterů, které podléhají generální kapitule vedené generálním opatem. Představeným kláštera je opat. Jednotlivé kláštery na území určitého státu tvoří provincie, též zvané cirkárie. Nově vzniklé kanonie si udržují dceřiný vztah ke klášterům, ze kterých vzešly.¹¹

⁹ Regia canonia Strahoviensis in Monte Sion Pragae

¹⁰ Srov. JIRÁSKO, T. *Církevní řády a kongregace v českých zemích*, s. 42-43.

¹¹ Srov. *Tamtéž*, s. 41-42.

2. Historie kláštera

Ačkoliv je hlavní náplní této práce průběh a dopad čtyřicátých a padesátých let na želivský klášter, tak považuji za velmi důležité seznámit se s jeho dějinami. Bez znalosti historie tohoto místa totiž nelze plně pochopit jeho význam. Pochopení historie želivského kláštera rovněž napomůže k pochopení síly tradice, kterou se komunistický režim na konci let 40. a v průběhu let 50. snažil zničit.

2.1 Počátky kláštera

Premonstráti, v Želivě a v českých zemích vůbec, jsou neodmyslitelně spojeni se jménem olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka. Ten velmi citlivě vnímal tehdejší snahu církve o vymanění ze světské moci. Zásady a řehole premonstrátů byly jeho smýšlení velmi blízké, a tak se není čemu divit, že se tento muž zasloužil o jejich uvedení na naše území. V době jeho úřadování vznikl premonstrátský klášter nejprve, roku 1143, na Strahově. Tento klášter se stal výchozím bodem pro zakládání dalších mužských i ženských klášterů v celých Čechách. Byly jimi, v roce 1143 Doksany, v roce 1145 Litomyšl, v roce 1149 Želiv, v letech 1149-1150 Louňovice a Klášterní Hradisko v roce 1151. Poté ještě vzniklo celkem sedm premonstrátských klášterů. Za všechny si jmenujme Teplou, která je spjata s osobou svého opata, blahoslaveného Jarlocha.¹²

Mezi slova Želiv a premonstráti však nemůžeme postavit rovnítko. Tedy alespoň ne úplně. Premonstráti nebyli jedinými a ani prvními řeholníky, kteří v Želivě působili. Klášter tu byl, pražským biskupem Otou a knížetem Soběslavem s manželkou, založen už v roce 1139 a jeho prvními obyvateli byli benediktini z nedaleké Sázavy. Ti zde vystavěli kostel zasvěcený sv.

¹² Srov. CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 17.

Petrovi.¹³ Ten se však do dnešních dnů nedochoval a na jeho místě stojí románský hřbitovní kostel svatých Petra a Pavla. Kostel svatého Petra však patrně sloužil jako laický, protože v jeho blízkosti bylo nalezeno i laické pohřebiště.¹⁴ Opatem benediktinů byl Reginard Métský. Jeho vztah k Želivu je mírně nejasný. Některé prameny o něm hovoří jako o kolonistovi, který zúrodnil želivský prales. Podle jiných pramenů již navazoval na dřívější osídlení. V době příchodu benediktinů začal vznikat také konventní chrám Panny Marie. Oba kostely byly vysvěceny biskupem Otou. Přesný rok neznáme, ale muselo to být nejpozději v roce 1148, kdy biskup zemřel.¹⁵

2.2 Klášter v průběhu středověku a novověku

Nástupce biskupa Oty, Daniel I., benediktiny ze Želiva vyhnal a uvedl na jejich místo premonstráty ze Seinfeldu v Porýní, kteří nedlouho před tím zakládali také klášter na pražském Strahově. V této chvíli dostal klášter také nové biblické jméno Siloe, od něhož je odvozen i jeho dnešní název. Prvním premonstrátským opatem v Želivě byl blahoslavený Gotšalk, který je v klášteře dodnes velmi váženou a uctívanou osobností a již ve své době byl: *„velmi oblíbeným pro svou skromnost, pokoru a zbožnost.“*¹⁶ Jeho svátek je slaven 19. února. Rovněž stál v čele první premonstrátské mise na Strahov. Nezůstal však „pouze“ u dvou již jmenovaných klášterů, ale významnou měrou se přičinil o založení řady mužských i ženských klášterů u nás a dokonce i v Rakousku.¹⁷

Majetkové poměry kláštera v prvních desetiletích jeho existence nebyly nikterak výrazné. Tato situace se změnila v roce 1233, kdy byly ke klášteru přikoupeny pozemky řádu

¹³ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 18.

¹⁴ Srov. VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 703.

¹⁵ Srov. Tamtéž, s. 703-704.

¹⁶ CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 19.

¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 19-20.

německých rytířů na Jihlavsku a Humpolecku, včetně několika kostelů. Na Jihlavsku se klášterní majetek ještě rozrůstal a další pozemky se nacházely také na Znojemsku. Klášter byl také ve 13. a 14. století dvakrát poničen požáry, po kterých byl přestavěn do gotické podoby.¹⁸ Literatura je nejednoznačná v tom, který z požárů byl bezprostřední příčinou přestavby. Většinou je uváděn letopočet 1375, ale je připouštěna i možnost, že se tak stalo již po prvním požáru v předcházejícím století. Pro velkou bídu odpustil klášteru císař Karel IV. v roce 1357 na dva roky placení daní. Nedostatek financí musel být několikrát řešen odprodejem části klášterního majetku. Příčinou byla jednak stavební činnost, ale také již zmiňované požáry¹⁹.

Velkou zkoušku pro klášter, stejně jako pro celé české království, znamenalo období husitských válek. V tomto období byl klášter, v letech 1420 a 1422, dvakrát vydrancován. Nebyl ale vypálen. Po porážce katolíka Jana Leskovce z Leskova v bitvě u Želiva zůstal klášter nějakou dobu neobsazen. Významnou osobností tohoto období, spojenou se Želivem, byl Jan Želivský. V neklidných dobách vlády krále „dvojího lidu“ Jiřího z Poděbrad, proti němuž bojovala Panská jednota, stál klášter na straně papeže a katolické církve. Král za to zkonfiskoval veškeré klášterní statky a roku 1468 zastavil Želiv Burianu Trčkovi z Lípy, pánovi na hradě Lipnici nad Sázavou. Ten nechal naproti klášteru vystavět takzvaný „Trčkův hrad“.

Klášter vystřídal množství majitelů až do roku 1622, kdy jej opět začali spravovat premonstráti. Císař tehdy dovolil Strahovskému opatovi Kašparovi z Quetsenberka odkoupení kláštera za částku 18 000 zlatých²⁰. Želiv se poté snažil od Strahova osamostatnit. Stalo se tak v roce 1643 za vlády císaře Ferdinanda III. poté, co klášter souhlasil s tím, že splatí Strahovu: „náklady na vykoupení ze světských rukou a co se zřekl všech svých moravských statků, všech práv na synovský klášter

¹⁸ Srov. CHAROUZ J.Z., *Oživené dědictví*, s. 23.

¹⁹ Srov. VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*, s. 705-706.

²⁰ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 23-26.

milevský a uznal Strahov za svůj otcovský klášter."²¹ Prvním opatem, vzešlým z vlastních řad byl Siard Falco, zvolený v roce 1661 a potvrzený o rok později. Za jeho působení přišlo do kláštera množství nových řeholníků a bylo také založeno teologické a filozofické učiliště. Želiv byl v tomto období celkově na vzestupu. Opat Falco zemřel v roce 1677²².

Duchovní i kulturní vzestup znamenala pro Želiv i doba úřadování opata Jeronýma Hlíny²³, kdy zde vznikla například i řada divadelních her. Jejich původní rukopisy se dochovaly až do roku 1950, ale po zabavení komunistickými státními orgány je jejich osud neznámý. V roce 1712 přišel další velký požár, který vznikl kvůli neopatrnosti konventního kuchaře a postihl konvent a kostel. Dokonce se zřítily část chrámové klenby a o život přišli dva lidé. Největší škody se podařilo opravit již za osm let. Na osobnost opata Jeronýma upozorňuje také nápis na chórových lavicích, který ho přirovnává k *„mytologickému ptáku Fénixovi, který povstává každého rána s východem slunce z vlastního popela k novému životu.*"²⁴ Významně se na podobě kláštera odrazil rok 1714, kdy do kláštera přišel známý architekt Jan Blažej Santini, který v duchu svého osobitého stylu, barokní gotiky, přestavěl kostel, včetně vnitřní výzdoby a mobiliáře. Pracoval rychlým tempem. Návrhy přestaveb byly hotové během pouhých šesti týdnů. Definitivní plány na sebe nenechaly čekat o mnoho déle. Dnešní mobiliář a fresky v kostele a v klášteře se dochovaly z časů opata Daniela Šindlera, který byl v úřadu 27 let. Od těchto dob se stále používá i stříbrná opatská berla s vyobrazením proroka Daniela v jámě lvové. Chrám byl po dokončení všech oprav slavnostně vysvěcen v roce 1736 litoměřickým biskupem Mořicem, vévodou saským²⁵.

Těžké časy pro klášter přišly také v období Josefínských reforem. Důležité byly zejména roky 1781 a 1782. V prvním jmenovaném roce byl stanoven maximální počet členů kláštera na 12. V roce následujícím pak měl být klášter zrušen úplně.

²¹ CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 26-27.

²² Srov. Tamtéž, s. 28.

²³ Zvolen v roce 1703

²⁴ CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 28.

²⁵ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 28-29.

Souhrou štastných okolností však k tomuto kroku, který měl být pro klášter osudným, nedošlo. Záchranu kláštera lze přičítat jeho mnohým příznivcům, ale také aktivitě samotného opata Gabriela Fliegla, který slíbil, že klášter bude spravovat, vedle vlastního gymnázia, ještě další školy. Gymnázium však bylo již v následujícím roce 1783 zrušeno a jeho náhradou se v roce 1801 stala běžná škola. V roce 1805 bylo klášteru nařízeno, aby vyslal alespoň tři profesory, přestože jich sám měl nedostatek, do Havlíčkova Brodu, kde bosí Augustiniáni nezvládali obnovu tamního školství. Roku 1809 byl pod Želiv přičleněn augustiniánský klášter spolu s havlíčkobrodským gymnáziem. Premonstráti se tudíž museli starat o jeho kompletní chod od přípravy profesorů, až po péči o chudé studenty. Kromě toho pečovali členové želivské kanonie ještě o piaristické školy v Litomyšli. Gymnázium bylo pod želivskou správou až do roku 1885, kdy bylo převzato státem. Jako profesori tam působili i někteří opati. Za všechny jmenujme Ferdinanda Jana Bursíka, který se mimo jiné významně zasloužil o vybudování železnice z Havlíčkova Brodu do Humpolce²⁶.

V roce 1907 na klášter opět udeřil živěl. Požár tehdy, během půl hodiny, zachvátil značnou část kláštera, včetně kostelní věže, pivovaru, prelatury a Trčkova hradu. Došlo ke zničení celé prelatury i kanceláře lesní a hospodářské správy v Trčkově hradě. Kostel s konventem neshořel jen náhodou a díky velké obětavosti několika místních dělníků. K obnově kláštera došlo za úřadování opata Sálese Josefa Roubíčka²⁷, který nechal do kláštera, ještě před požárem, zavést vodovod a elektřinu²⁸.

2.3 První světová válka

Za první světové války byla v klášteře zřízena vojenská nemocnice. Rovněž zde byli internováni zajatci z Ruska

²⁶ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 31-33.

²⁷ V úřadu od roku 1903.

²⁸ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 34.

a z Itálie. Útočiště tam našli také utečenci z Haliče, kteří byli evakuováni z frontového pásma. Následující opat Bedřich Václav Vavroušek, který byl v pozdější době také postižen komunistickými represemi, nechal při klášteře zbudovat chudobinec, který byl následně předán do správy obecnímu zastupitelstvu. Požárem zničený pivovar byl zrekonstruován a proměněn na orlovnu s divadelním sálem.

2.4 Druhá světová válka

Nemalá úskalí musel klášter překonat i v průběhu druhé světové války. Němci zkonfiskovali některé budovy, které sloužily jako útočiště pro děti z bombardovaných oblastí Třetí říše, později byly využívány pro potřeby Luftwaffe a na konci války je využila dokonce sovětská armáda.²⁹ Po materiální stránce sice nebyl výrazně omezován. Na vše ale musela být vystavená povolení, za jejichž nedodržení hrozil dlouholetý žalář. Klášter však tím netrpěl výrazně. Občas byla dokonce povolována i zabíjačka. Materiální situace tedy nebyla až tak špatná. Jiné to už bylo s personálním obsazením. Klášter nesměl za války přijímat nové členy³⁰. Kvůli případným náletům se v klášteře nesmělo po celou dobu války v noci svítit. Aby řeholníci nemuseli zatahovat všechna okna v klášteře, tak se často scházeli v jedné místnosti. Večerní bohoslužby, se musely sloužit ještě před setměním, protože okna kostela nebylo možné nijak zakrýt. Půlnoční mše musela být slavena v nedaleké Červené Řečici. V tamním kostele totiž šla okna zatemnit. Řada bratří poslouchala tajně zahraniční rozhlas, čímž riskovali těžký žalář nebo dokonce smrt. Při poslechu se proto důkladně zamykali. Strach jim naháněl i případ z kláštera v Nové Říši. Jeden z bývalých noviců, který z kláštera odešel, tam totiž udal ostatní bratry za poslech cizího rádia. Všichni členové tamního konventu za to skončili v koncentračním táboře Osvětim. Pět

²⁹ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 34-35.

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 145.

z nich se odtamtud již nikdy nevrátilo. Želivu se takovéto útrapy naštěstí vyhnuly. V klášteře se uskutečnila „pouze“ standardní razie, která měla za úkol zjistit, zda se v budovách neukrývají zbraně nebo osoby hledané gestapem. Našli pouze několik loveckých pušek, na které klášter vlastnil platná povolení³¹.

Sedm želivských bratří bylo za války zatčeno a vězněno. Čtyři z nich dokonce poznali na vlastní kůži, jaké poměry panují v koncentračním táboře. Kvirín Josef Kratochvíl a Bernard Václav David byli v únoru 1945 zatčeni v rámci akce, která měla za cíl zastrašit podzemní hnutí na Humpolecku. Oba zahynuli v terezínské malé pevnosti, jen krátce před koncem války. Pohřbeni byli v Terezíně do hromadného hrobu³².

³¹ Srov. PALÁN, A., PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 146-148.

³² Srov. CHAROUZ, J.Z. *Oživené dědictví*, s. 37-38.

3 Ekonomická opatření namířená na klášter

Přepadení a uzavření klášterů v roce 1950 je známou skutečností. Stejně tak je známou skutečností, že členové řádů museli snášet v této době mnohá příkoří. Utrpení osob a uzavření budov však nebylo prvním zastavením na pomyslné křížové cestě. Před tímto zločinným výpadem proti klášterům došlo k pokusu poškodit je také po stránce materiální. Nejinak tomu bylo také v Želivě.

3.1 Uvalení národní správy

Dne 3. května 1948 byl želivskému klášteru zabaven velkostatek. Zabavení však není slovo, které státní orgány používaly. Oficiálně byla na klášter uvalena „státní správa“. Důvodem pro její uvalení byly takzvané Benešovy dekrety. Státní správa nebyla uvalena pouze na velkostatek, ale současně také na veškerý zemědělský a lesní majetek kláštera. Zároveň s uvalením státní správy byly zrušeny veškeré prozatímní výměry, které by mohl vydat Okresní národní výbor.³³

Jako důvod národní správy bylo uvedeno ohrožení plynulého chodu výroby a hospodářského života. Rozhodnutí o jejím uvalení bylo zdůvodněno tvrzením, že bylo učiněno ve veřejném zájmu. Nad zabaveným majetkem byl také s okamžitou platností ustanoven národní správce, který se měl své funkce ujmout ihned po doručení výměru o uvalení národní správy.³⁴

Povinnosti, které měl národní správce vykonávat, byly stanoveny v dekretu prezidenta republiky. Ve výměru, kterým byla národní správa na klášterní velkostatek uvalena, bylo také stanoveno, že národní správce musí poříditi podrobný soupis veškerého movitého i nemovitého inventáře. To vše musel učinit

³³ Srov. Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

³⁴ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

za asistence místních orgánů komunistické strany. Správce také zajistil veškerý majetek, včetně bankovních účtů, spojený s velkostatkem proti případným zásahům ze strany majitele, tedy želivské premonstrátské kanonie.³⁵

Želivský klášter nesměl do jednání národního správce žádným způsobem zasahovat. Veškeré právní akty, které premonstráti, v souvislosti s velkostatkem a veškerým majetkem spadajícím pod národní správu, učinili a které se týkaly podstaty tohoto majetku a byly učiněny po vydání výměru o národní správě, byly prohlášeny za neplatné.³⁶

Každý, kdo by toto nařízení jakkoliv porušil nebo by se ho pokusil obejít a narušoval tak činnost národního správce, by se tak dopustil přečinu. Za tento přečin mohl být potrestán odnětím svobody až na pět let. Současně s tím by osobě, která by se takto provinila, byla uložena peněžitá pokuta až do výše 10 000 000 korun. Rovněž mohlo dojít, podle míry provinění, k částečnému nebo úplnému zabavení majetku. Ustanovený národní správce mohl být potrestán stejnými sankcemi v případě, že by úmyslným jednáním nebo hrubou nedbalostí porušil své povinnosti. Národní správce měl složit slib u okresního národního výboru v Humpolci.³⁷

Proti výměru, který národní správu ustanovil, bylo možné v průběhu patnácti dnů od jeho doručení podat odvolání. Případné odvolání by však nemělo žádný odkladný účinek. Tento výměr byl později, 11. června 1948, doplněn o seznam vložek katastrálních knih a číslo vložky v zemských deskách, v nichž byl majetek pod národní správou zapsaný.³⁸

³⁵ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

³⁶ Srov. Tamtéž.

³⁷ Srov. Tamtéž.

³⁸ Srov. Tamtéž.

3.2 Co předcházelo národní správě

Proti klášternímu velkostatku byly vedeny kroky ještě před samotným uvalením národní správy. Již 1. března byl akčním výborem zaměstnanců velkostatku klášteru zaslán přípis, ve kterém bylo stanoveno, že několika zaměstnancům velkostatku má být nařízena, pro údajná závažná obvinění, nucená dovolená. Toto opatření mělo vejít v platnost ode dne doručení přípisu.³⁹

Pracovníci, kterých se mělo opatření týkat, nebyli pouze řadovými zaměstnanci, ale působili na nejvyšších pozicích. Byli jimi ředitel velkostatku Josef Bílek, lesmistr Karel Jenší, účetní Karel Havelka a lesní Václav Morava. Nucená dovolená těmto pracovníkům skutečně dána byla a to s platností od 2. března 1948. Uvolněné pozice však nemohly zůstat neobsazené. Dosavadním vedením lesního úřadu a revíru byl pověřen lesní adjunkt A. Černovský. Do čela polního hospodářství byl dočasně dosazen hospodářský správce Čeněk Košťál. Dočasnou správu revíru Šimonice byl pověřen lesní adjunkt M. Šaman. Kancelářskou výpomocí na hospodářské správě byl pověřen želivský šafář J. Merhaut.⁴⁰

Jména osob, dočasně pověřených řízením výše zmíněných úseků, byla akčnímu výboru sdělena v dopise zaslaném dne 2. března 1948. V tomtéž dopise sdělil opat Tajovský akčnímu výboru, že ten nemá právo zabraňovat ve výkonu funkce Antonínu Blažkovi a Josefu Prokopovi. Zmínění muži totiž nebyli zaměstnanci velkostatku, ale opatství.⁴¹ Z výše zmíněných skutečností lze usuzovat, že cílem členů akčního výboru bylo omezení ekonomické soběstačnosti kláštera a to za každou cenu. Nedali si ovšem ani tu námahu, aby zjistili, jestli všechny osoby pracující na statku jsou také jeho zaměstnanci. Jejich jednání v této fázi výpadů proti klášteru tudíž budí spíše dojem prvoplánového postupu a snahy zavděčit se vyšším místům, než postupu v rámci podrobně připravené a rozsáhle koordinované akce.

³⁹ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁴⁰ Srov. Tamtéž.

⁴¹ Srov. Tamtéž.

V zájmu plynulosti a bezproblémovosti chodu velkostatku žádal opat Tajovský členy akčního výboru, aby zmíněné případy co možná nejrychleji vyřešili. Bezpodmínečně také požádal, aby mu všechny obžaloby proti zmiňovaným zaměstnancům velkostatku byly doručeny spolu s průkazným materiálem, v písemné podobě alespoň dva dny před tím, než měly být zmíněné případy projednávány. V samotném závěru dopisu také požádal členy akčního výboru, aby brali ohledy na sociální poměry obviněných zaměstnanců a k jejich případům přistupovali bez zaujetí.⁴²

To, že musela být několika zaměstnancům velkostatku udělena nucená dovolená, nezůstalo bez odezvy ze strany kláštera. Již 3. března byl akčnímu výboru zaslán dopis, v němž byla napsána řada připomínek a námitek proti již zmíněnému usnesení.⁴³

Akční výbor zaměstnanců velkostatku vydal rozhodnutí na své zahajovací schůzi. V tomto okamžiku ještě nebyl schválen místním akčním výborem v Želivě ani okresním akčním výborem v Humpolci. Z nařízení ministra spravedlnosti také vyplývalo, že závodní akční výbory měli vznikat pouze ve velmi výjimečných případech. Klášteru premonstrátů se zdálo, že v případě velkostatku situace nebyla natolik výjimečná, aby si vyžádala založení takového výboru.⁴⁴

Rovněž byl vynucenými personálními změnami ohrožen plynulý chod velkostatku jako podniku. Těžební příkaz pro lesy byl na hospodářský rok 1947/48 hotov pouze z padesáti až šedesáti procent. Změna osob ve vedení lesů pak dokončení tohoto plánu znemožnila. Nedodržení a nedokončení plánů mohlo mít za následek rozsáhlou škodu. V době vydání rozhodnutí byl roční plán pily hotový pouze z jedné třetiny. Ohrožena byla také hlášení, která měl na starosti kancelářský úsek. Tato hlášení byla termínována k 7. a 15. březnu 1948. Pokud by nedošlo k jejich včasnému odevzdání, tak by klášter musel zaplatit značnou pokutu.⁴⁵

⁴² Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁴³ Srov. Tamtéž.

⁴⁴ Srov. Tamtéž.

⁴⁵ Srov. Tamtéž.

Došlo k téměř úplnému zastavení činnosti v oblasti hospodářské správy. Šafář J. Merhaut totiž odmítl v kanceláři vypomáhat. Důvodem byl nadbytek jeho vlastní práce. Kvůli opatření akčního výboru klesla téměř na nulu i činnost škrobárny. Podrobnosti jejího vedení byly známy pouze řediteli J. Balíkovi. Rovněž by došlo k zastavení agendy vedení knih, vyplácení mezd a přihlášek zaměstnanců. Hospodářský správce Košťál téměř nestačil na vedení polního hospodářství. Jarní práce, které se v tuto chvíli blížily, by nebyly dokončeny včas. Tím by vznikla značná hospodářská škoda.⁴⁶

Řádný chod statku a plnění jeho závazků byly ohroženy také. Příčinou byla osoba A. Černovského. Ten byl navržen na post vedoucího lesního úřadu i přes svůj nízký věk a značnou nezkušenost. Nikdy předtím totiž žádnou podobnou odpovědnou funkci nezastával. Na základě zmíněných výhrad požádal želivský klášter, coby správce velkostatku, o zrušení opatření akčního výboru. Spolu s tím byla učiněna žádost o opětovné obsazení odpovědných funkcí původními zaměstnanci.⁴⁷

Protiopatření ze strany akčního výboru na sebe nenechala dlouho čekat. Dne 5. března 1948 bylo klášteru doručeno několik dalších pokynů, které ještě zpřísňovaly předchozí nátlak na klášter a zaměstnance ve vedoucích funkcích. Započal přísný dozor a cenzura dění v rámci velkostatku. Zajímavé je, že tyto nové směrnice nebyly adresovány přímo klášteru, jakožto majiteli a provozovateli velkostatku, ale pouze lesnímu adjunktovi Jaromíru Šamanovi.⁴⁸

Ode dne 6. března byla zavedena stálá služba u telefonního přístroje a všechny hovory, které z něj byly vedené, musely být přísně kontrolovány. Dřívějšímu správci lesního úřadu Karlovi Jenšímu byl v této funkci zakázán jakýkoliv přístup. Současně nesmělo dojít k jakémukoliv úřednímu jednání s ním nebo s jinými

⁴⁶ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁴⁷ Srov. Tamtéž.

⁴⁸ Srov. Tamtéž.

osobami, které byly odvolány ze svých původních funkcí na velkostatku.⁴⁹

Nesmělo být jakýmkoliv způsobem nakládáno s majetkem velkostatku bez ohledu na to, jestli patřil lesní nebo hospodářské správě. Lesní adjunkt Jaromír Šaman byl učiněn osobně odpovědným za „dodržení a nekompromisní provedení“⁵⁰ těchto represivních nařízení. Jakékoliv úmyslné opomenutí nebo obcházení těchto nařízení by akční výbor posuzoval jako snahu ohrozit podstatu a chod podniku. Za stejnou hrozbu by bylo považováno i poskytnutí pomoci odvolaným zaměstnancům velkostatku.⁵¹

3.3 Rozšíření národní správy

Dne 16. března 1948 byly do národní správy převzaty také klášterní zahrady. Tento krok byl zdůvodněn tím, že se na základě zákona 11.VII. 1942 č. 142 sb. jednalo o pozemkový majetek. Rozšíření vlivu národní správy se netýkalo pouze nemovitého majetku, ale i klášterních zaměstnanců. V průběhu přebírání klášterního majetku bylo zjištěno, že strojník Josef Prokop je zaměstnancem velkostatku. Od té chvíle mu jeho pracovní úkoly neměly být přidělovány klášterem, ale pouze národní správou.⁵²

V dopise, v němž byly uvedeny i výše zmíněné údaje, bylo také uvedeno, že dosavadní dávky a požitky budou zaměstnancům vypláceny národní správou. Tyto dávky měly být vypláceny prostřednictvím konta určeného na dávky pro klášter. Na jejich vyměření se teprve čekalo.⁵³

⁴⁹ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁵⁰ SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁵¹ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁵² Srov. Tamtéž.

⁵³ Srov. Tamtéž.

3.4 Protiopatření

Všechna zmiňovaná opatření, namířená proti klášteru, nebyla pouze pasivně přijata, ale klášter se proti tomuto tlaku aktivně bránil. Důkazem této skutečnosti je dopis, který dne 18. března 1948 zaslal opat kláštera B. V. Tajovský na kultové oddělení ministerstva školství a osvěty.⁵⁴

V dopise bylo konstatováno, že národní správa byla na klášterní majetek uvalena dne 6. března 1948 podle paragrafů 3, 8 a 9 dekretu prezidenta republiky č.5/45 sbírky ze dne 19. května. Podle názoru opata se však nedal žádný z důvodů, které byly uvedeny ve zmiňovaném předpisu, aplikovat na majetek želivského kláštera. Současně se zasláním toho dopisu bylo také učiněno oznámení na církevním oddělení Krajského národního výboru v Praze.⁵⁵

3.5 Finanční situace

V souvislosti s uvalením národní správy na klášterní majetek byla ohrožena také finanční situace jeho obyvatel. Dne 31. března 1948 požádal opat Tajovský, aby byla členům kláštera měsíčně vyplácena částka dva tisíce korun. Tyto finanční prostředky měly být vypláceny i těm řeholníkům, kteří v té době nesídlili přímo v klášteře, ale byli na studiích. Samotnému opatovi pak měla být vyplácena částka dvojnásobná. Peníze měly být splatné do rukou opata vždy k prvnímu dni v měsíci.⁵⁶

V zájmu udržení chodu velkostatku, jelikož mu byla velmi dobře známa jeho finanční situace, žádal opat jenom takové peníze, které nezbytně potřeboval k udržení chodu kláštera.

⁵⁴ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁵⁵ Srov. Tamtéž.

⁵⁶ Srov. Tamtéž.

Podle tehdy platných, státem uznaných kompenzačních tabulek, měli jednotliví členové řádu nárok na daleko větší částky.⁵⁷

K dopisu byl připojen také seznam členů kláštera, kteří v té době žili přímo v klášteře. Jednalo se celkem o devět osob. Mezi nimi byl například opat Bohumil Vít Tajovský nebo bývalý opat Bedřich Václav Vavroušek. Národní správa velkostatku však na tento dopis nijak nereagovala. Opat Tajovský proto napsal 10. dubna 1948 další dopis, ve kterém připomněl svůj předchozí požadavek a rovněž v něm vysvětlil oprávněnost těchto požadavků.⁵⁸

Oprávněnost žádosti o finanční příspěvky jednotlivým členům kláštera dokládal tím, že právoplatným majitelem velkostatku i ostatních pozemků zůstával i nadále klášter premonstrátů. Nad majetkem kláštera byla pouze vykonávána státní správa. Klášter měl podle opata, ze zmiňovaných důvodů, stále právo na veškeré materiální požitky související s velkostatkem i s ostatním majetkem. Tajovský poukazoval na skutečnost, že by mělo být rozlišováno mezi znárodněním, které bylo uplatňováno u průmyslových podniků, a národní správou, která měla být pouze přechodným ustanovením.⁵⁹

Opět bylo zmíněno, že výše požadovaných finančních prostředků byla stanovena s ohledem na finanční poměry velkostatku. Ty měly být vyrovnány po dokončení parcelačního řízení. Tyto poměry měly být vyrovnány opět majitelem, tedy želivským klášterem. Požadované částky byly sníženy v maximální možné míře, ačkoliv podle návrhu vlády na řešení otázky církevního majetku v Československé republice, který byl také zaslán Svaté Stolicí, byly určeny částky daleko vyšší. Klement Gottwald, který byl v té době ještě ministerským předsedou, dokonce prohlásil, že kněží mají pobírat stejný plat jako odboroví radové a opati a biskupové pak měli dostávat stejné částky jako sekční šéfové nebo ministři. Finanční příspěvky potvrdil při své poslední návštěvě kláštera také ministr Čepička. Ten dokonce prohlásil,

⁵⁷ SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁵⁸ Srov. Tamtéž.

⁵⁹ Srov. Tamtéž.

že mu záleží na tom, aby v církevních záležitostech nedocházelo k žádným sporům. V té době totiž začalo vyjednávání s Vatikánem a každý spor nebo stížnost by mohly toto jednání značně zkomplikovat.⁶⁰

Pro případ, že by národní správa odmítla splnit požadavky na finanční příspěvky, byl opat připraven stěžovat si na kompetentních místech. Stejně tak opat informoval o těchto finančních požadavcích ministra Čepičku a Ústřední akční výbor. Peníze žádal v hotovosti mimo obvyklé a zákonné naturální dávky, na které měl klášter, jako právoplatný majitel velkostatku, rovněž plné právo.⁶¹

V závěru dopisu opat požádal, aby se národní správa případně spojila s vedením kláštera kvůli probrání a prodebatování vznesených požadavků.⁶²

3.6 Další pokusy poškodit klášter

Výpady proti klášteru a jeho majetku se postupem času stupňovaly. V oficiální korespondenci, která se týkala této oblasti, byly dokonce uvedeny nepravdivé údaje. Příkladem této skutečnosti může být přípis zaslaný dne 10. května. Autorem tohoto přípisu byl předseda Okresního akčního výboru v Humpolci L. Kopáč. V dokumentu je uvedeno tvrzení, že národní správa byla dne 6. března 1948 uvalena na veškerý majetek kláštera. Na základě tohoto tvrzení bylo upozorněno na fakt, že se pod národní správou nachází i klášterní knihovna a archiv. Pro případ jejich zcizení L. Kopáč odvolával na &20 dekretu č.5.1945 Sb. Podle &21 téhož dekretu by za případné odcizení nesla odpovědnost národní správa.⁶³

Opat Tajovský vnímal tento přípis jako další výpad proti své osobě i celému klášteru. Reakci na tento přípis opat zaslal

⁶⁰ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁶¹ Srov. Tamtéž.

⁶² Srov. Tamtéž.

⁶³ Srov. Tamtéž.

lesnímu radovi Ing. Zdeňku Součkovi. V tomto dopise poukázal na to, že v přípisu bylo nepravdivě uvedeno, že národní správa byla uvalena na veškerý majetek kláštera. Správně opravil, že pod národní správu spadal pouze veškerý hospodářský majetek. Do něj se mohlo počítat například lesní hospodářství nebo rybníkářství. Nikoliv však knihovna a archiv. Na ty dokonce národní správa ani nemohla být uvalena. Muselo by se totiž jednat o konfiskát. Ve výměru, který tuto národní správu uvalil, bylo navíc jasně řečeno, že jejím předmětem je pouze zemědělský a lesní majetek želivského kláštera.⁶⁴

Na konci dopisu opat požádal Ing. Součka o pomoc v tomto případě porušování práv kláštera a svěřil se mu se svým úmyslem sjednat si schůzku se samotným ministrem školství.⁶⁵

Národní správa klášterního majetku však nebyla jediným krokem, který byl proti němu podniknut. Dalším krokem mělo být přímo znárodnění majetku, konkrétně pily, která spadala pod lesní správu velkostatku. Návrh na znárodnění podali úředníci národní správy.⁶⁶

Opat B.V. Tajovský nenechal tyto plány na chystané znárodnění bez odezvy. Kontaktoval ministerstvo. Popsal a vysvětlil námítky, které proti návrhu národní správy a jejích úředníků měl.⁶⁷

V návrhu byly totiž uvedeny nepravdivé informace o pracovním výkonu pily. Úředníci národní správy například uváděli, že denní výkon pily je 10 plm při osmihodinové pracovní době. Skutečný denní výkon byl oproti údajům národní správy poloviční, tedy 5 plm. Opat uváděl toto tvrzení s odkazem na data v účetních knihách. V těch bylo podle něj uvedeno, že v průběhu roku 1946 bylo na pile zpracováno celkem 1500 plm dřeva a v roce následujícím 1800 plm, z čehož bylo 90 plm důlního dříví. Opat také uvedl, že na pile se vždy zpracovávala pouze jehličnatá

⁶⁴ SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁶⁵ Srov. Tamtéž.

⁶⁶ Srov. Tamtéž.

⁶⁷ Srov. Tamtéž.

kulatina. Úředníci národní správy totiž tvrdili, že se na pile zpracovává dřevo všeho druhu.⁶⁸

Jako další překážku viděl opat pohon katru. Ten byl zabezpečován dvěma vodními turbínami. Ty měla pila společně se škrobárnou, která byla také součástí klášterního majetku. Škrobárna ovšem měla být také znárodněna a následně rozšířena. Rozšíření by pak mělo za následek, že by škrobárna potřebovala obě turbíny pro svůj vlastní provoz. Pila by pak mohla pracovat pouze přes léto, kdy škrobárna nepracuje.⁶⁹

Rovněž by byl problém s přístupem k pile. Ten byl možný pouze přes klášterní dvůr. Na něm ale nebylo z památkových důvodů možné rozšířit stávající cesty a skládky. Rovněž bylo poukázáno na skutečnost, že podnik byl v letech 1946 a 1947 aktivní jen minimálně a to částkou 11 276,60 Kčs.⁷⁰

Potíže se zaměstnanci lesního úřadu nepřestali ani poté, co byly lesy 1. října 1948 znárodněny a přešly do rukou státu. Na tyto problémy upozornil opat Tajovský v dopise zaslaném lesnímu radovi Ing. Součkovi dne 19. října 1948.⁷¹

Hlavním problémem bylo nevyjasněné používání osobního automobilu. Nepoužívali ho totiž pouze zaměstnanci lesní správy pro služební účely, ale také jejich rodinní příslušníci pro soukromé jízdy. Jako příklad opat uváděl syna lesmistra Šlechty. Ten byl příslušníky SNB několikrát ve večerních hodinách spatřen za volantem zmiňovaného služebního vozu. Když chtěl následovně použít vůz opat, tak byl často porouchaný a jeho řidič p. Prokop ho musel neplánovaně během cesty opravovat. Na začátku měsíce října se jednou dokonce stalo, že byl vůz zcela nepojízdný. Stalo se tak poté, co vůz řídil jiný řidič. Při prohlídce motoru se tehdy dokonce přišlo na to, že je jedna součást motoru zcela odmontována.⁷²

⁶⁸ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁶⁹ Srov. Tamtéž.

⁷⁰ Srov. Tamtéž.

⁷¹ Srov. Tamtéž.

⁷² Srov. Tamtéž.

Opat odmítal nadále takovéto neoprávněné užívání a poškozování služebního automobilu tolerovat. V již zmiňovaném dopise napsal, že každé takové jednání bude hned příště hlásit svému advokátovi a celou věc bude řešit žalobou. Podle tehdy platných předpisů byl totiž majitelem stále opat. Ten si ho směl, podle zákona, při předávání inventáře jako svůj jediný dopravní prostředek ponechat.⁷³

Další záležitostí, na kterou opat v dopise upozorňoval, byla situace okolo klášterních bytů. Opat na počátku října pronajal jeden z bytů bývalému zaměstnanci kláštera panu Krčilovi. Klíče od bytu byly uloženy na lesním úřadě. Když tam šel pan Krčil o klíče požádat, tak mu bylo vedoucím lesního úřadu lesmistrem Šlechtou sděleno, že byty byly zabaveny pro potřeby SLS. Opat však nebyl o zavedení takového opatření informován ani písemnou a ani jinou formou. Na základě konečného protokolu revizní komise ze dne 23. září 1948 byly všechny budovy kláštera ponechány. Ve výměru, kterým byla národní správa na majetek kláštera uvalena, bylo řečeno, že se národní správa týká pouze zemědělského a lesnického majetku. Budovy tedy pod národní správu vůbec nespádaly. Opat byl ochoten ředitelství SLS potřebné byty pronajmout. Ale požadoval, aby o to byl oficiální cestou požádán, a aby tento pronájem byl předmětem jednání. Do chvíle napsání dopisu však nikdo s opatem nejednal. Po převedení lesů do rukou státu nikdo s opatem nejednal ani o případném pronájmu kanceláří, které SLS používala. Nebyla vznesena ani formální žádost o ponechání těchto kanceláří. Opat také konstatoval, že je v kancelářích lesního úřadu plánováno zavedení elektřiny ze sítě Jihočeských elektráren, aniž by to bylo klášteru jako právoplatnému majiteli nahlášeno. Sám klášter totiž plánoval, že přestane do zmiňovaných prostor, i do bytů, které se u nich také nacházely, dodávat elektřinu z vlastních zdrojů.⁷⁴

⁷³ Srov. SOA Třeboň, Premonstráti Želiv, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

⁷⁴ Srov. Tamtéž.

4 Likvidace klášterů

Cílem komunistické strany bylo zlikvidovat katolickou církev na našem území nebo alespoň do maximální možné míry omezit její vliv ve společnosti. Likvidace klášterů pak byla zcela logickým krokem. Kláštery byly totiž duchovními centry svých regionů a byly tak potenciálním zdrojem protikomunistických názorů, které se mohly poměrně snadno šířit mezi obyvatelstvem. Jednalo se o pečlivě promyšlenou a naplánovanou akci, která měla svým rozsahem i rychlostí církev zaskočit a ochromit. Tento zákrok se netýkal pouze želivského kláštera, ale proběhl v celé republice.

4.1 Příprava

Komunistická strana se dostala k moci v únoru roku 1948 díky vládní krizi, která dospěla až k rezignaci většiny nekomunistických ministrů. V této době byly zakládány ozbrojené lidové milice a akční výbory národní fronty. Prezident republiky Edvard Beneš byl pod ohromným tlakem ze strany komunistů. Tomuto nátlaku podlehl a 25. února 1948 rezignaci nekomunistických ministrů přijal, čímž fakticky potvrdil monopol moci komunistů.⁷⁵

Již dříve začala být plánována likvidace katolické církve. S touto přípravou jsou spojena hlavně jména Gottwald, Slánský a Čepička. Postup vůči církvi se měl dělit do tří pomyslných etap. V první etapě měla být například církevní hierarchie vylíčena jako služebník Vatikánu. Měly být připraveny zákony pro kontrolu církve státem a měla být tvrdě trestána každá protistátní činnost jakkoliv související s náboženstvím. Ve druhé fázi měla být církevní hierarchie oddělena od ostatních věřících a také mělo dojít k vytvoření svazů slovenských a českých katolíků. Tyto svazy měly ve třetí, konečné fázi

⁷⁵ Srov. WEIS, M. *Svědectví dokumentů*, s. 20.

posloužit k vyhlášení národní církve, která by byla nezávislá na Vatikánu.⁷⁶

První krok byl podniknut již několik dnů po převzetí moci a byl namířen proti katolickým novinám, které byly donuceny k ukončení svojí činnosti. Kromě informační svobody církve začal být ohrožována také její ekonomická soběstačnost. Bylo vydáno několik zemědělských zákonů, díky kterým došlo k rozparcelování církevních pozemků.⁷⁷

K likvidaci klášterů začala státní politika směřovat od počátku roku 1949. Nový směr církevní politiky státu byl naznačen schůzí předsednictva ÚV KSČ, kde Klement Gottwald prohlásil církev za nepřítele⁷⁸ a inicioval vytvoření takzvané církevní šestky ve složení: Čepička, Široký, Kopecký, Clementis, Hendrych a Fierlinger. O dva měsíce později, 27. června 1949, už Klement Gottwald hovořil daleko ostřeji⁷⁹ a byl konkrétnější.⁸⁰

Byl podán návrh, aby kláštery byly sledovány a měla být také zavedena kontrola nad semináři. Za nutné bylo považováno provedení prověrky v profesorských sborech bohosloveckých fakult. Na místo přednášejícího ve společenskovědním oboru měl být dosazen spolehlivý kněz I. třídy. Přímým důsledkem této nové církevní politiky byl vznik takzvané Katolické akce. K této události došlo 10. června 1949. Ta však neměla dlouhého trvání. U věřících se totiž nesetkala s očekávanou odezvou a poměrně rychle upadla do zapomnění. Nesrovnatelně větší dopad mělo schválení a vyhlášení zákonů č. 217 a 218 o zřízení Státního úřadu pro věci církevní a o hospodářském zabezpečení církví dne 14.10. 1949.⁸¹

Otevřeně se již hovořilo o přípravě koncentrace řádů v několika internačních klášterech, u kterých by byla plně využita jejich kapacita. Tyto vyprázdňené kláštery měly být využity například jako útulky, internáty, učiliště atd.

⁷⁶ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II.*, s. 34-35.

⁷⁷ Srov. WEIS, M. *Svědectví dokumentů*, s. 20.

⁷⁸ příloha I.

⁷⁹ příloha II.

⁸⁰ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Šest hrdinských let*, s. 1-2.

⁸¹ Srov. *Tamtéž*, s. 3.

Politicky nepohodlní kněží měli být internováni ve zvláštních klášterech. To mělo být prováděno prostřednictvím Charity. Klement Gottwald v souvislosti s přípravami na vyklizení klášterů a koncentraci řeholníků prohlásil: „Nesáhli jsme na kláštery. Připravit!“⁸²

Příprava likvidace klášterů, která dostala název Akce K, byla svěřena Státnímu úřadu pro věci církevní. Průběh akce byl naplánován do tří etap. V první etapě se počítalo s pořízením přesné evidence, přípravou koncentrace řeholníků a naplánováním činnosti pro jednotlivé řády. Rovněž se počítalo s přípravou vykonstruovaných soudních procesů proti jednotlivým řeholníkům i proti představeným řádů a klášterů. Tato etapa měla být dokončena ke dni 31. prosince 1949. V rámci druhé etapy mělo dojít k realizaci některých opatření připravených v etapě první. Naplánována byla psychologická příprava obyvatelstva na likvidaci klášterů. Měla být vedena smyšlená kampaň, opírající se o bytovou tíseň a poukazující na prázdné řeholní domy a kláštery. Dalším argumentem v rámci „očerňovací“ kampaně proti církvi a řádům mělo být zdůraznění údajného zahálčivého života v klášterech. Velmi pádným přesvědčovacím argumentem v psychologickém boji vedeném za účelem ovládnutí veřejného mínění mělo být veřejné projednávání vykonstruovaných soudních procesů, které měly být proti řeholníkům vedeny. Jedním takovým procesem bylo i zatčení a obvinění želivského opata Bohumila Víta Tajovského nebo například kauza takzvaného „Číhoštského zázraku“.⁸³

V té byl obviněn a 28. ledna 1950 také zatčen Tajovského dobrý přítel páter Toufar. Ten byl ve věznici ve Valdicích brutálním způsobem mučen, bitím, hladem, žízní i elektrickým proudem, a byl donucen podepsat předem připravené doznání. V tom, mimo jiné, stálo, že zneužíval malé děti a že na pokyn Vatikánu připravil a zinscenoval pohybuující se křížek v kostele v Číhošti, tedy samotný „Číhoštský zázrak.“ Dne 25. února byl Toufar v kritickém stavu způsobeném mučením převezen do státního

⁸² CHAROUZ, J.Z. *Šest hrdinských let*, s. 3.

⁸³ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Šest hrdinských let*, s. 4.

sanatoria v Praze, kde svým zraněním způsobeným nelidským zacházením následně podlehl.⁸⁴

Tato druhá fáze celé akce měla být dokončena do 31. března roku 1950, aby bylo následně možno provést samotnou „akci K“ neboli třetí etapu a koncentraci kněží. Řeholníkům měla být nařízena nová činnost a měla být zřízena internační střediska (kláštery) a mělo se začít s trvalou přísnou kontrolou. Podle původního plánu však neměli být řeholníci v internačních klášterech hlídání dozorcí z řad SNB, ale správu internačních klášterů měli vykonávat sami. Tato třetí etapa měla být dokončena do 30. června 1950.⁸⁵

4.1.1 Soudní proces s představiteli řádů

Známému vykonstruovanému soudnímu procesu z roku 1950 předcházelo velké zatýkání ze dne 15. března téhož roku. Z mužů, kteří později usedli na lavici obžalovaných, nebyl ten den zatčen pouze opat želivského kláštera Bohumil Vít Tajovský. Ten už byl ve vyšetřovací vazbě od 30. ledna 1950. Záminkou pro jeho zatčení bylo vyšetřování takzvaného číhoštského zázraku. S ostatními nebyl zatčen pouze jezuita František Šilhan, který v době zatýkání nebyl doma. Byl však zadržen hlídkou při nezdařeném pokusu o překročení státní hranice a procesu stejně neunikl. Zatčení muži strávili ve vyšetřovací vazbě dva týdny. Soudní projednávání jejich kauzy bylo zahájeno 31. března 1950.⁸⁶

Kvůli tomuto soudnímu procesu došlo dokonce k přesunutí původního data Akce K na pozdější termín. Proces a jeho veřejné projednávání spojené s patřičně ideologicky upraveným podáváním informací veřejnosti byl považován za velmi důležitou součást psychologické přípravy obyvatelstva na zákrok proti církevním řádům. Případ byl projednáván před senátem Státního soudu

⁸⁴ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II.*, s. 123-126.

⁸⁵ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Šest hrdinských let*, s. 4.

⁸⁶ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II.*, s. 133-134.

v Praze. Obžalováni⁸⁷ byli tři premonstráti, dva jezuité, dva redemptoristé, jeden františkán a jeden dominikán. Kromě již zmiňovaného opata Tajovského byl mezi nimi například Augustin Machalka, opat premonstrátského kláštera v Nové Říši.⁸⁸

Jedním z hlavních důkazů proti oběma premonstrátským opatům byly zbraně, které byly „přechovávány“ v jejich kláštorech. V současnosti je již známým faktem, že tyto důkazy byly nepravdivé a účelově vytvořené. StB totiž často postupovala tak, že si sama vymyslela a vytvořila nepravdivé důkazy tam, kde jí scházely pravdivé skutečnosti, které by mohly být účelově upraveny. Jako důkaz proti oběma premonstrátským opatům byla například použita údajná svědecká výpověď faráře Toufara. Ta usvědčovala oba muže s účastí na takzvaném „číhoštském zázraku“. Tato výpověď však byla pouze čtena. Farář Toufar nemohl vypovídat osobně, protože byl již mrtev poté, co podlehl zraněním, která utrpěl při brutálním mučení vyšetřovatelů. Žalobci uvedli tuto údajnou Toufarovu výpověď jako výpověď korunního svědka zapojení obou opatů na fingovaném „číhoštském zázraku.“⁸⁹

Rozsudky⁹⁰ v procesu byly vyneseny 4. dubna 1950. Výše udělených trestů se u jednotlivých obžalovaných lišila, ale i tak byla většina z nich velmi vysoká a pohybovala se od dvou let po doživotí. Nejvyšším uděleným trestem bylo doživotní odnětí svobody pro Jána Mastiliaka. Novoříšský opat Augustin Machalka, spolu s jezuitou Františkem Šilhanem byli odsouzeni na 25 let pobytu v těžkém žaláři. Bohumil Vít Tajovský dostal trest 20 let těžkého žaláře.⁹¹

⁸⁷ příloha III.

⁸⁸ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II.*, s. 134-135.

⁸⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 137-140.

⁹⁰ příloha IV.

⁹¹ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II.*, s. 147.

4.2 Akce K

Samotná akce byla naplánována ve dvou etapách (obě se měly uskutečnit v noci. První etapa se měla uskutečnit, a také se uskutečnila, v noci ze 13. na 14. dubna 1950 - ze čtvrtek na pátek. Druhá pak byla naplánována na noc z 27. na 28. dubna 1950. V době před provedením samotné akce⁹² bylo území Československé republiky působištěm celkem 61 řeholních řádů a společenství. Z toho bylo 25 mužských a 36 ženských. Celkem na území republiky působilo přibližně 15 200 řeholníků, z čehož bylo 3 000 mužů a 12 200 žen.⁹³

4.2.1 První etapa

První fáze svou nečekaností i způsobem provedení připomínala spíše bojovou operaci vojenských jednotek, než policejní zákrok. Na všech místech, kde se akce konala, měl zásah přibližně takovouto podobu: Ozbrojené jednotky SNB, Vnitřní stráž a Lidových milicí se dostavily na místo přibližně o půlnoci. Daný církevní objekt⁹⁴ byl nejdříve nenápadně a v tichosti obklíčen. Řeholníci, kteří nic netušíce klidně spali, byli zvoněním a mlácením na dveře nevybíravě vzbuzeni. Do vnitřních prostor klášterů vpadlo velké množství po zuby ozbrojených příslušníků státní moci. Ti donutili řeholníky, aby se oblékli a shromáždili na předem určeném místě. Většinou se jednalo o chodbu nebo refektář. Následně bylo všem shromážděným velitelem přepadové jednotky sděleno, že byl daný řeholní dům zestátněn na základě vládního dekretu. Tato informace však byla lživá, protože žádný takový dekret nikdy nespátřil světlo světa. Dále bylo řeholníkům oznámeno, že mají být přestěhováni na

⁹² Podle statistických údajů z února 1948.

⁹³ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II.*, s. 150.

⁹⁴ Klášter nebo v případě měst blok domů, ve kterém se nacházel církevní dům.

místo, kde budou moci i nadále žít řeholním životem. Na cestu si směli sbalit pouze nejnnutnější věci a ošacení.⁹⁵

Ze svých domovských klášterů pak byli odvezeni ještě před svítáním jak jinak, než s ozbrojeným doprovodem, do klášterů internačních. Byli jimi například Broumov, Želiv, Osek, Báč a mnoho dalších. Celkem bylo v průběhu oné osudné noci převezeno 1746 řeholníků ze 137 řádových domů. Údaje o počtech přepadených řeholníků se v různých zdrojích liší. Vatikánský rozhlas ve svém vysílání ze dne 14. dubna 1980 uvedl počet 1910 přemístěných řeholníků na území celého Československa. Historik Kaplan dokonce uvádí počet 2 192 osob.⁹⁶

4.2.2 Akce K v Želivě

Akce K se uskutečnila v Želivě v první fázi celé operace, tedy v noci ze 13. na 14. dubna 1950. Té noci se v klášteře nacházelo celkem sedm řeholníků. Chyběl opat Tajovský, který byl tou dobou již ve vězení. Kromě premonstrátských bratří se v klášteře nacházeli ještě tři další „necírkevní“ osoby. Jednalo se o zaměstnance kláštera, kteří v klášteře také bydleli. Byla to kuchařka Marie Burdová a kostelník Emil Melichar s manželkou.⁹⁷

Nad želivským klášterem se začala stahovat pomyslná mračna okolo desáté hodiny večerní. V té době přijela po silnici od Humpolce ke klášteru řada automobilů a několik autobusů. Hlídky SNB následně celý klášter neprodyšně obklíčily, takže nebylo možné, aby z kláštera kdokoliv odešel nebo vstoupil dovnitř. Přepadový oddíl byl tvořen šesti orgány StB a pětatřiceti členy jednotky SNB, kteří byli vybaveni jedním automobilem a jedním

⁹⁵ Srov. VAŠKO, V. *Neumlčená II.*, s. 150-151.

⁹⁶ Srov. Tamtéž, s. 152-153.

⁹⁷ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Šest hrdinských let*, s. 5-6.

autobusem. Při zásahu byli také přítomni zmocněnci církevního referátu KNV v Jihlavě, Václav Bártek a Václav Čadek.⁹⁸

Po vstupu do kláštera vyzvali příslušníci StB převora Augustina Josefa Vrbského, který byl zástupcem uvězněného opata Tajovského, aby shromáždil všechny přítomné řeholníky do jedné místnosti. V této místnosti bylo želivským bratřím oznámeno, že mají být převezeni do benediktinského kláštera v Broumově. Přítomní byli okamžitě překontrolováni podle předem připraveného seznamu. Na cestu si mohli sbalit pouze breviář, toaletní potřeby a nejnutnější oblečení. Zavazadla musela být označena jmenovkami. Nikdo ze želivských nesměl již v této chvíli udělat bez dozoru ani krok, takže byli všichni hlídáni i na svých ubikacích v průběhu balení zavazadel. Následně se museli všichni opět shromáždít v jedné místnosti, kde byli do jednoho podrobeni tělesné prohlídce. Následně byli odvedeni do vozů, které je měly odvést do Broumovského internačního kláštera. Transport opustil Želiv ve tři hodiny ráno. Po dobu převozu však nesměl nikdo mít u sebe zavazadlo, které si před odjezdem sbalil. Kufry musely být odeslány odděleně. Transport do Broumova byl označen číslem 60 a podléhal velení příslušníka StB. Do Broumova nemohl být kvůli svému zdravotnímu stavu eskortován Bohumír Metoděj Mastný, který se zotavoval po záchvatu mrtvice a byl tudíž ochrnutý.⁹⁹

O důležitosti želivského kláštera pro představitele tehdejší komunistické státní moci svědčí také počet vysokých funkcionářů, kteří se tam dostavili ještě v průběhu oné osudné noci, kdy byl klášter přepaden a násilně vyklizen. Ke zmocněncům jihlavského KNV se průběhu noci připojil ještě třetí zmocněnec S. Prokop z Humpolce spolu s předsedou humpoleckého ONV, Josefem Zábranou, a okresním církevním tajemníkem. Přítomen byl ještě L. Peterka. Všichni, kromě S. Prokopa, opustili klášter okolo druhé hodiny v noci. Nad ránem se do Želiva dostavil také krajský velitel StB a krajský velitel SNB. Spolu s nimi se dostavil i krajský církevní tajemník S. Souček. Ten předal ostatním další pokyny

⁹⁸ Srov. CHAROUZ, J.Z. *Šest hrdinských let*, s. 6.

⁹⁹ Srov. Tamtéž, s. 6-7.

a spolu s instruktorem SÚC¹⁰⁰ napomáhal s podchycením nově vzniklé situace. Komunističtí úředníci si dali opravdu záležet. V situační zprávě vydané dne 16. dubna 1950 se uvádí, že došlo k „převzetí“ veškeré klášterní finanční hotovosti ve výši 9 043,-Kčs. „Převzaty“ byly i všechny peníze, které byly klášteru poskytnuty jako finanční dary a byly uloženy v obálkách s označením jejich účelu. V případě těchto finančních darů se jednalo o celkovou částku 22 195,-Kč. Zabaveny byly i veškeré doklady a účetní knihy, takže touto oficiální cestou došlo vlastně ke krádeži veškerých finančních prostředků, kterými želivská kanonie disponovala. A zabavením veškerých účetních dokumentů došlo k zahlazení stop po těchto finančních prostředcích.¹⁰¹

Klášter nemuseli okamžitě opustit pouze řeholníci, ale všichni jeho obyvatelé. Kuchařka Marie Burdová musela ihned sbalit své věci a ještě v průběhu noci musela klášter opustit a odejít k příbuzným. Ještě složitější situaci museli čelit manželé Melicharovi. Přišli pro ně příslušníci StB, kteří je následně odvedli do želivské hospody Na Kocandě. Tam jim oznámili, že nesmějí hospodu opustit, až do chvíle, kdy jim budou oznámeny další pokyny. Klášter museli opustit pouze s věcmi, které měli na sobě a nesměli si sbalit ani žádné příruční zavazadlo. Když uběhlo několik dní a manželé Melicharovi stále zůstávali v hospodě bez toho, aby jim kdokoliv sdělil nějaké další informace, tak se pan Melichar dostal strach o králíky, které v klášteře choval. Rozhodl se proto porušit nařízení přepadového oddílu a hospodu opustit. Když se setkal s velitelem kláštera, tak se celá záležitost v poklidu vysvětlila. I mezi příslušníky orgánů, které proti klášteru zakročily, totiž panoval velký chaos. Ten byl příčinou toho, že se na manžele Melicharovi prostě a jednoduše zapomnělo, takže museli v hospodě Na Kocandě strávit zbytečně mnoho dní navíc.¹⁰²

¹⁰⁰ Státní úřad pro věci církevní

¹⁰¹ Srov. Státní okresní archiv (dále SOkA) Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

¹⁰² Srov. HOLUB, P. *Sám proti moci*, Pelhřimov, 2001. nepublikovaný tisk.

Ještě v průběhu noci, ze 13. na 14. dubna začal být klášter zařizován tak, aby mohl fungovat jako internační tábor. Okolo čtvrté hodiny ranní dorazil do kláštera lékař, který byl pověřen ministerstvem vnitra, aby zde zařídil ošetrovnu. V průběhu dopoledne 14. dubna 1950 bylo již připraveno a zařízeno ubytování pro zmocněnce StB a SNB. Současně byla „převzata“ i klášterní kuchyň spolu s veškerým inventářem a zásobami. Místnosti pro internované byly zařízeny ještě téhož dne. Pro účely internace bylo v klášteře nutné rozšířit vodovod a upravit záchody. Úpravy sanitárního zařízení byly zařizovány ONV Humpolec. Klášterní kuchyň svojí kapacitou zvládala obsloužit dvacet strážníků. K jejímu provozu byly sehnány tři ženy, které měly také na starost hospodářská zvířata chovaná při klášteře. Tato zvířata měla být „ponechána“ u kláštera jako jateční dobytek a drůbež pro zásobování vejci.¹⁰³ Je až zarážející, s jakou lehkostí se v situační zprávě vyskytovala slova „převzetí“ a „ponechání“, ať už se jednalo jakýkoliv majetek. Ve skutečnosti se, ze strany komunistického režimu a jeho zástupců, v podstatě jednalo o obyčejnou krádež a přivlastnění věcí, které patřily někomu jinému a komunistická strana, ani nikdo jiný neměl na tento majetek žádné morální právo.

16. dubna 1950 v osm hodin ráno bylo v klášteře přítomno již pětadesát internovaných řeholníků. Další transport byl hlášen z Liberce.¹⁰⁴

4.2.2.1 Situace mezi obyvatelstvem

Situační zpráva ze dne 16. dubna 1950 uváděla, že většina obyvatel v této době ještě nevěděla, že vůbec obsazení a vyklizení kláštera proběhlo a pokud se to někdo dozvěděl, tak měl být zákrok převážně schvalován. Toto hodnocení je však nutno brát s rezervou, protože podle charakteru jejího textu lze

¹⁰³ Srov. SOkA Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

¹⁰⁴ Srov. Tamtéž.

předpokládat, že v tomto případě bylo spíše přání otcem myšlenky. Velmi dramaticky je v ní totiž také líčeno, jak bylo místní obyvatelstvo závislé na klášteře a polepšilo si až díky pozemkové reformě, která rozdělila půdu mezi obyvatelstvo. Zaměstnanci klášterního statku měli po uvalení národní správy dostávat vyšší platy atd.¹⁰⁵ Dokonce bylo poukázáno i na monstrproces s deseti církevními hodnostáři, který se projednával veřejně tak, aby ho bylo možné použít jako záminku a prostředek k ospravedlnění přepadení klášterů. Lze tedy předpokládat, že pisatel této situační zprávy usiloval také o to, aby byla správně ideově koncipována a třeba i potěšila nadřízené.

Jiné hlášení totiž uvádí pohled poněkud odlišný. Zpráva o přepadení kláštera se podle něj šířila naopak velmi rychle. Jako podklad pro toto tvrzení bylo uvedeno hned několik skutečností, které ho potvrzovaly. V Kalištích¹⁰⁶ tamní farář Zábranský nesloužil hned druhý den po akci, tedy 14. dubna 1950, mši svatou i přes skutečnost, že věřící ráno do kostela přišli. Pisatel zprávy z toho vyvozoval závěr, že mu byla o událostech v Želivě, ještě během noci, někým podána zpráva. Zábranský měl tudíž opustit faru a vzdálit se od ní, aby se vyhnul vlastnímu zadržení a případné internaci.¹⁰⁷

Dále bylo uváděno, že Josef Kotlík z Kaliště dne 15. dubna 1950 odjel navštívit klášter v Nové Říši. Jeho syn tam totiž absolvoval svá teologická studia a chtěl se stát knězem. Jeho otec se tam jel osobně přesvědčit, jestli syn setrval v klášteře nebo byl také zatčen.¹⁰⁸

Zpráva o přepadení a zrušení kláštera se ve skutečnosti šířila velkou rychlostí. Farář Zeman, který pocházel ze Záhoří a o němž komunisté nevěděli, kde v té chvíli působil. Napsal dopis adresovaný výminkářce Tešerové z Kletečné. V dopise stálo: *„Kláštery bez knězů, vzkříšení bez knězů, bohoslužby bez*

¹⁰⁵ Srov. SOKA Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

¹⁰⁶ Obec nedaleko Humpolce

¹⁰⁷ Srov. SOKA Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

¹⁰⁸ Srov. Tamtéž.

kněžů..."¹⁰⁹ Na tento dopis a jeho obsah bylo upozorněno na základě udání občanů. Podobné hlášení o situaci mezi lidmi bylo napsáno 18. dubna 1950. Stálo v něm, že v obci Křepiny v okrese Ledec nad Sázavou (sousedství farnosti Kaliště) byla mezi lidmi pozorována modlitba. Část textu této modlitby tvořila slova: „*Rudé bary se budou sypat, bude padat písek, kamení a ohnivý déšť po tři dny a tři noci*“¹¹⁰ na konci modlitby pak stála slova: „*Kdo bude mít tuto modlitbu u sebe, bude vykoupen a nic se mu nestane.*“¹¹¹ Komunistické orgány se obávaly této modlitby a jejího možného vlivu na obyvatelstvo. Byly proto v pozornosti a učinily náležitá opatření. V případě, že by se modlitba začala mezi lidmi více šířit, měla být zachycena a mělo být zamezeno jejímu dalšímu šíření a rovněž měli být zjištěni její původci.¹¹²

Zvýšený zájem obyvatel byl patrný i přímo v Želivě, a to prakticky okamžitě po zásahu proti klášteru. Již 14. dubna 1950 v odpoledních hodinách bylo pozorováno zvýšené množství lidí, kteří z okolí přicházeli ke klášteru. Oficiálně nikdo netvrdil, že by zjišťoval situaci v klášteře a v jeho blízkosti. Většinou lidé tvrdili, že do Želiva přicházejí za účelem nákupu nebo na návštěvu nějakého známého, který v Želivě bydlí.¹¹³

Klášter byl pod přísným dozorem. V celém jeho okolí byla rozmístěna řada mužů ozbrojených samopaly. Jejich přítomnost budila mezi lidmi značný rozruch. V hlášení z 15. dubna 1950 bylo uvedeno, že mezi občany, kteří patřili k přívržencům kláštera, panoval názor, že opatření, která byla učiněna proti želivskému klášteru i proti klášterům ostatním, byla příliš tvrdá. Zřízení internačního tábora pro řeholníky pak tyto lidé vnímali spíše jako založení koncentračního tábora pro kněze. O den později se již hlášení týkalo celého okresu Humpolec. Okresní velitel SNB v něm uvedl, že v celém obvodu nedošlo k žádným zvláštním zjištěním. Náladu obyvatel popisoval jako

¹⁰⁹ SOKA Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Srov. SOKA Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

¹¹³ Srov. Tamtéž.

vesměs zdrženlivou. Lidé podle jeho názoru nebyli ještě dostatečně informováni a ve svých názorech měli vyjadřovat zatím spíše nejistotu. Dne 18. dubna 1950 bylo do hlášení uvedeno, že faráři Píkl a Morava z Humpolce a z Mladých Bříšť, používali hlasitě při mši svaté a zejména pak při kázáních formulaci: „*Pomodlíme se za papeže Pia XII., za arcibiskupa Berana a za všechny, jež úpí v žalářích.*“¹¹⁴ Hlášení si všímala i obyčejných lidí, jako byla například důchodkyně Marie Kutišová byla označena za fanaticky věřící katoličku denně navštěvující kostel. O dosahu moci komunistických orgánů svědčí také skutečnost, že velitel SNB věděl, že tato stará žena vyprávěla: „*že jim berou víru, že si ji vzít nedají, i kdyby je mučili.*“¹¹⁵ Nebylo sice uvedeno, koho konkrétně myslela, ale z kontextu i ze skutečnosti, že byl tento její výrok uveden v hlášení, lze usuzovat, že se jednalo o řeholníky, kteří byli v rámci Akce K pozatýkáni. Po ukončení nedělních bohoslužeb některé ženy, které vycházely z kostela, plakaly a vyptávaly se, kam byli želivští řeholníci odvezeni. Jiné informace o tom, co si lidé mezi sebou povídají, již zmiňované hlášení okresního velitele SNB neobsahuje. V závěru hlášení pak konstatuje, že se jinak o událostech v Želivě veřejně moc nehovořilo a řádný ideový duch hlášení byl podtržen závěrečnou myšlenkou, že nějaká výraznější kampaň se dala očekávat pouze v případě štvavé propagandy, která by byla vedena ze strany zahraničních rozhlasových stanic, ke které v té době ještě nedošlo, ale z pozorování občanů bylo patrné, že někteří Hlas Ameriky poslouchali, ale nemluvili o tom, že by se ve vysílání objevili nějaké informace ohledně uzavírání klášterů na území Československa.¹¹⁶

Cesta, která procházela přes areál kláštera, byla z bezpečnostních a politických důvodů uzavřena. Tato skutečnost způsobila řadu komplikací místním obyvatelům, kteří tudy byli zvyklí chodit na autobusovou zastávku U Špejcharu.¹¹⁷ Syn zaměstnance kláštera p. Melichara vzpomínal, že jeho otec musel

¹¹⁴ SOKA Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Srov. SOKA Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

¹¹⁷ Srov. Tamtéž.

pokaždé, když s ním přicházel od autobusu ke klášterní bráně, složitě vysvětlovat, s kým a proč přichází. Když v pondělí brzy ráno odjížděl do školy, tak se mu mnohokrát stalo, že ho službu konající příslušník SNB nepustil a autobus mu tudíž ujel. Po nějakém čase proto přestal dojíždět domů a zůstával na internátě.¹¹⁸ Nakonec byla brána z nutných hospodářských důvodů v pracovních dnech otevírána přes den od 6:30 do 21:00.

Situační zpráva ze 17. dubna 1950 uvádí, že většina obyvatelstva v okrese Pelhřimov vnímala zákroky proti řeholníkům jako důsledek protistátní činnosti klášterních opatů a tudíž měli téměř všichni obyvatelé schvalovat i postup vlády v této věci. Lidé, kteří nevěřili v oprávněnost státních zásahů proti klášterům, byli označováni za: „fanaticky věřící“¹¹⁹. Veřejně nedocházelo k žádným projevům nesouhlasu nebo snad k otevřeným protestům. Podle názoru církevního tajemníka Okresního národní výboru Jaroslava Vavřiny byl v okrese spíše klid a převládající uspokojení nad stávající situací. Duchovenstvo pelhřimovského okresu podle něj ztratilo vnitřní sílu k protiakci, ale zůstávalo neustále v pozornosti. To bylo také příčinou toho, že se církevní tajemník hodlal na jeho činnost velmi důkladně zaměřit.¹²⁰

4.3 Druhá fáze

Druhá fáze akce byla zahájena 26. dubna 1950. Celá akce pak byla ukončena 4. května 1950. Když sečteme všechny osoby a řehole, kterých se akce týkala, tak dojdeme k následujícím údajům. Přemístěno bylo celkem 2 376 řeholníků, kteří byli členy 28 řádů a kongregací a 219 řeholních domů. 175 mužů skončilo v internačních klášterech. Zbytek putoval do klášterů centralizačních, které neměly natolik přísný režim.

¹¹⁸ Srov. HOLUB, P., *Sám proti moci*, Pelhřimov, 2001. nepublikovaný tisk.

¹¹⁹ MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 770, inv. č. 1795.

¹²⁰ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 770, inv. č. 1795.

5 Opat Bohumil Vít Tajovský

Je nemyslitelné, abychom v této práci nevěnovali pozornost osobě, která byla mezi želivskými premonstráty nejvíce postižena krutou zvláštností komunistické diktatury. Osud opata Bohumila Víta Tajovského je typickou ukázkou toho, jak komunisté zacházeli s osobami silného charakteru a nezlomného ducha. Opat Tajovský byl zároveň v rámci církve jednou z nejvýznamnějších osob, které trpěly v komunistických žalářích a na vlastní kůži pocítily sadismus tehdejších vyšetřovatelů a dozorců.

Narodil se 3. ledna 1912 v Klanečné. V letech 1918 až 1923 navštěvoval obecnou školu v Poděbradech. Maturitní zkoušku složil na gymnáziu v Havlíčkově Brodě v roce 1931. Do noviciátu želivského kláštera vstoupil 14. srpna 1934.

5.1 Po nástupu do Želiva

Po vstupu do želivského kláštera zastával B. V. Tajovský nejprve funkci inspektora zahrad. Jednalo se spíše o čestnou funkci, takže v rámci jejího výkonu nemusel ani přijímat žádná závažná nebo velká rozhodnutí. Protože se zajímal o historii a literaturu, tak ho opat Vavroušek jmenoval knihovníkem a archivářem. Později dokonce sekretářem. Tajovský byl prvním člověkem, který začal knihovnu katalogizovat. Do doby jeho nástupu se o ni nikdo pořádně nestaral. Katalog rovněž neměl valnou podobu. Ke zhoršení pořádku v knihovně navíc přispěl i velký požár z roku 1907. Ten sice postihl pouze budovu opatství, ale hrozilo, že plameny přeskočí i na budovu konventu a tedy i na knihovnu. Knihy byly v rámci horečnatého snažení o jejich záchranu vyhazovány z regálů a pomíchaly se. Výkon funkce knihovníka nebyl vždy zcela jednoduchý. V knihovně nebylo totiž zavedeno ústřední topení, takže musel často nosit kožich a rukavice, což mu práci značně ztěžovalo a zpomalovalo.¹²¹

¹²¹ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 123–127.

Kvůli funkci knihovníka, která ho velmi bavila, absolvoval v Praze knihovnický kurs. V pozdější době začal dokonce studovat archivnictví na Filozofické fakultě v Praze. Toto studium ale nemohl dokončit, protože byl z fakulty, po komunistickém nástupu k moci v roce 1948, vyhozen. Nakonec nedokončil, kvůli množství jiných povinností ani katalogizaci knihovny. Hlavní klášterní knihovna obsahovala v té době 20 000 svazků knih a celkem bylo v Želivě na 35 000 svazků.¹²²

5.2 Druhá světová válka

Významným způsobem do života B. V. Tajovského zasáhla také druhá světová válka. Studia na semináři nastupoval původně s cílem, že nechce skončit na faře, ale po jejich dokončení chtěl ještě pokračovat ve studiu ve Francii nebo v Belgii. Velmi si také přál poznat premonstrátské kláštery v zahraničí. Nejvíc těchto klášterů se nachází právě ve Francii, Belgii a Holandsku. Po nástupu Adolfa Hitlera k moci se však tyto představy a cíle rozplynuly v nenávratnu.¹²³

V té době složil učitelské zkoušky, aby mohl alespoň učit náboženství na gymnáziu. V roce 1939 se přihlásil na studium profesury v Hradci Králové, ale protože v té době byly české vysoké školy uzavřeny, tak studoval pouze dálkově. Studia zakončil disertační prací o opatovi Siardu Falcovi, který velkou měrou přispěl k obnovení kláštera po skončení husitských válek. Tato disertační práce byla jednou z mála věcí, které se mu podařilo zachránit před komunisty a chystal se ji dokonce vydat tiskem. Na základě této práce složil v roce 1941 závěrečné ústní zkoušky z historie, dogmatiky, morálky, pastorální teologie a pedagogiky. V následujícím roce pak byl jmenován prozatímním profesorem na gymnáziu v Humpolci.¹²⁴

¹²² Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 127–128.

¹²³ Srov. Tamtéž, s. 138–139.

¹²⁴ Srov. Tamtéž, s. 140.

Výuka zde však byla již značně omezena. Veškeré vyšší třídy byly zrušeny a studenti od kvinty nahoru museli za vzděláním dojíždět do Brodu. V Humpolci bydlel u sester premonstrátek, ve vile po židovském továrníkovi Beckovi. Do Želiva v té době dojížděl jenom na neděle, nebo když se mu poštěstilo, že měl nějaký volný den. Titul prozatímního profesora znamenal především nižší plat, protože takový profesor byl vlastně teprve v „zácviku“ a až po nějaké době byl jmenován profesorem suplujícím a ještě po delším čase byl označován jako profesor řádný. Na humpoleckém gymnáziu B. V. Tajovský vyučoval hlavně náboženství a latinu.¹²⁵

V době protektorátu Čechy a Morava byla výuka velmi složitá. Bylo například omezeno, o čem se smí v hodinách mluvit. Toto nařízení se týkalo hlavně některých úseků českých dějin. V pozdějších válečných letech se dějepis vůbec nevyučoval. V zeměpise musel být probírán hlavně protektorát a německá říše. Profesori si museli dávat pozor na to, aby nedávali příliš očividně najevo své názory. Němci si totiž mohli najít záminku pro úplné uzavření ústavu i v sebemenší maličkosti. Každý profesor, který chtěl v té době učit musel povinně složit ústní a písemnou zkoušku z německého jazyka.¹²⁶

V samotném Humpolci bylo v průběhu války zatčeno a uvězněno přes třicet profesorů ze všech tamních škol. Byli mezi nimi i někteří profesori gymnázia, včetně jeho ředitele Františka Jahody. Ten byl zatčen, protože nedodržel některé předpisy. Například předpis o zdravení. V té době bylo povinností zdravit i ve školách árijským pozdravem neboli hajlováním. B. V. Tajovský s ním byl v kontaktu do doby, kdy profesor Jahoda emigroval do Belgie, aby se vyhnul dalšímu zatčení po nástupu komunistů k moci. Mnoho zatčených profesorů měl na svědomí kolaborant Vratislav Lány, který byl po válce za své činy odsouzen a popraven.¹²⁷

¹²⁵ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 141-142.

¹²⁶ Srov. Tamtéž, s. 142.

¹²⁷ Srov. Tamtéž, s. 143-144.

Sám B. V. Tajovský byl jako funkcionář Orla za války také vyslýchán. Němci všechny podobné organizace jako byl Orel a Sokol rušili a jejich představitelé museli na okresním úřadě povinně odevzdat všechny úřední knihy. Tajovský a jeho spolupracovníci je tehdy však ukryli a u výsledku prohlásili, že je spálili. Vyšetřovatelé se k němu u výsledku, vzhledem k jeho postavení profesora, chovali slušně. Ptali se například, jestli Orel opravdu ukončil svoji činnost a na jaký účel byly použity peníze, jimž disponoval. Němcům se nepodařilo zjistit žádné okolnosti, které by mohly vést k jeho zatčení, takže v průběhu války internován nebyl.¹²⁸

Obtíží nebyla ušetřena ani výuka na samotném gymnáziu. V době, kdy už se druhá světová válka chýlila ke konci, zhruba šest měsíců před jejím koncem, německá okupační vojska obsadila budovu gymnázia pro vojenské účely. Jednotlivé třídy byly ve většině případů rozmístěny po humpoleckých hospodách. Výuka byla často přerušována také leteckými poplachy při přeletech spojeneckých vzdušných sil. Když byl tento poplach vyhlášen, tak se všichni museli přemístit do protileteckých krytů a výuka mohla pokračovat třeba také až za dvě hodiny. Na konci války se už neučilo vůbec a studenti si do školy docházeli pouze pro úkoly. Zrušení denní výuky bylo příčinou toho, že se B. V. Tajovský vrátil do Želiva, kde také prožil konec války.¹²⁹

Německá vojska, která ustupovala před sovětskou armádou směrem na západ, dokázala ještě tehdy působit škody na životech obyvatel. Na rozcestí mezi obcemi Humpolec a Ledec se pět chlapců dívalo, jak okupanti utíkají. Chlapci na sebe zřejmě nějakým způsobem upozornili a němci je všechny na místě zastřelili. B. V. Tajovský tyto chlapce osobně znal ze školy, z hodin náboženství a všechny je také pohřbíval.¹³⁰

Nepříjemnostem na konci války se ale nevyhnul ani sám B.V. Tajovský. Příčinou těchto nepříjemností však nebyly okupační jednotky německého Wehrmachtu, ale vojáci

¹²⁸ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 145.

¹²⁹ Srov. Tamtéž, s. 147-150.

¹³⁰ Srov. Tamtéž, s. 151.

osvoboditelské Rudé armády. Ti kromě klášterního majetku ukradli B. V. Tajovskému dvoje památeční hodinky. Ty druhé pro něj byly jedinou památkou na jeho bratra Václava. Sovětští vojáci se nestyděli okrást ho před kostelem cestou na mši, kterou měl sloužit za zastřelené chlapce, o kterých se zmiňoval minulý odstavec.¹³¹

Po skončení války došlo i na Želivsku a Humpolecku k řadě procesů s domnělými kolaboranty. Někteří z nich byli dokonce v Humpolecké věznici veřejně popraveni. B.V. Tajovský se sám těchto poprav neúčastnil. Jako duchovní asistence u nich figurovali někteří jiní z Želivských spolubratří. On sám figuroval jako svědek u jednoho z kolaborantských procesů. Souzeným v této kauze byl doktor Huter, v jehož kompetenci byla v průběhu války kultura, takže měl na starosti případné povolování nebo nepovolování divadelních her, které chtěli želivští bratři hrát nebo se podílet na jejich realizaci. Svým svědectvím se snažil Huterovi pomoci, když ve výpovědi uvedl, že se snažil: „*chránit lidi*“¹³².

Po skončení druhé světové války se chtěl opět věnovat studiu teologie. Tato studia chtěl však absolvovat v zahraničí. Jako pedagog humpoleckého gymnázia si tedy zažádal o roční dovolenou, aby mohl vycestovat za vzděláním do Francie nebo do věčného města Říma. Toto roční přerušení práce v Humpolci mu však bylo ministerskými úředníky zamítnuto, protože byl v té době jediný, kdo byl schopen na humpoleckém gymnáziu vyučovat latinu. Musel tedy ze svých studijních cílů a plánů poněkud slevit a podal přihlášku na Filozofickou fakultu University Karlovy v Praze, kde chtěl získat doktorát z filozofie.¹³³

Hlavním oborem jeho studia byly archivní vědy v rámci pomocných věd historických. Pro chystanou disertační práci mu bylo dokonce schváleno téma o bývalém želivském opatovi Siardu Falcovi. Studium však musel předčasně ukončit. V době, kdy již třetím rokem úspěšně dálkově studoval, přišel nechvalně proslulý

¹³¹ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 151-155.

¹³² Srov. Tamtéž, s. 157-158.

¹³³ Srov. Tamtéž, s. 159-161.

únor roku 1948. B.V. Tajovský se stal jako příslušník katolického duchovenstva a premonstrátského řádu nepohodlnou osobou a byl ze studií na filozofické fakultě vyloučen.¹³⁴

Ke své velké smůle zvládl do té doby složit pouze seminární zkoušky, ale už žádnou rigorózní. Tato skutečnost byla příčinou toho, že k rokům, které již na studiích absolvoval, nedostal žádné potvrzení. Doktorátu se dočkal až v roce 1993, kdy mu byl udělen doktorát honoris causa na universitě St. Norbert College v De Pere ve Spojených státech amerických. I nadále tedy zůstal ve funkci profesora na gymnáziu v Humpolci.¹³⁵

Hodin, které musel na gymnáziu odučit, však bylo neúnosně mnoho. Ze všech pedagogů ústavu měl dokonce největší úvazek. Kromě tohoto faktu se chtěl ještě věnovat svým povinnostem v želivském klášteře. Tyto své problémy oznámil řediteli školy, který mu vyhověl a přijal na školu dalšího latináře, profesora Zdeňka Knauteho, který byl stejně starý jako Tajovský. Nově příchozí kolega za něj pokryl téměř všechnu výuku latiny, takže jemu samotnému zůstala výuka už jen v jedné třídě a občasné suplování dějepisu. Studenti však za ním stále chodili pro radu. Mnohým z nich také pomáhal s přípravou na složení maturitní zkoušky.¹³⁶

Mnozí studenti ho navštěvovali jak v Želivě, tak i v jeho bytě v Humpolci u sester premonstrátek. Ty nelibě nesly tyto návštěvy v případech špatného počasí. V takových případech vedly až k bytu, ve kterém B. V. Tajovský bydlel, blátivé cestičky vyšlapané přicházejícími studenty. Návštěvy totiž znamenaly kolem dvaceti studentů. Patřil mezi ně také pozdější známý básník a překladatel Jan Zábrana. Většina ze studentů, kteří B. V. Tajovského navštěvovali, se také účastnila duchovních exercicií, které pořádal hned po válce nejprve v Želivě a po té už pouze na Křemešníku. Měl dokonce v plánu vystavět na tomto poutním místě moderní exerciční dům, který by poskytoval účastníkům duchovních cvičení, na rozdíl od v létě často

¹³⁴ Srov. Tamtéž, s. 161.

¹³⁵ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 161.

¹³⁶ Srov. Tamtéž, s. 165-168.

zaldněného Želiva, dostatek samoty potřebné k rozjímání. K realizaci tohoto projektu již bohužel nedošlo, protože B. V. Tajovský byl brzy zatčen.¹³⁷

V Humpolci také vycházel časopis Zálesí. Pro jeho historickou stránku napsal B. V. Tajovský několik článků, převážně o dějinách želivského kláštera. Po nástupu komunistického režimu k moci, v únoru 1948, však došlo v redakci časopisu, z nařízení akčního výboru k výměně na postu odpovědného redaktora, takže další článek mohl B. V. Tajovský v tomto časopise uveřejnit až v devadesátých letech, kdy se mohl vrátit do Želiva.¹³⁸

Na výlety po okolí Humpolce mu nezbývalo moc času. Jako profesor se musel věnovat přípravám na výuku a opravám prací studentů. Kromě toho musel ještě plnit řadu povinností, které vyplývaly z jeho členství v želivském klášteře. Například musel na podzim roku 1947 odletět do věčného města Říma na generální kapitulu premonstrátského řádu. Navíc už tehdy zaznamenával některé signály, že by mohl být příštím želivským opatem, což s sebou přineslo řadu dalších náročných úkolů. Mezi několik málo míst, která si oblíbil a občas měl i volnou chvíli k jejich návštěvě, byla zřícenina hradu Orlick, která se tyčí na kopci nad městem a tvoří tak jednu z dominant okolí.¹³⁹

5.3 V úřadu opata

Do funkce opata želivského kláštera byl Bohumil Vít Tajovský zvolen dne 7. ledna roku 1948. Toto datum bylo v podstatě až druhým termínem. Volba byla na spadnutí již v roce 1945. Již tehdy se jeho předchůdce Bedřich Václav Vavroušek chystal odejít do důchodu a na opatskou funkci rezignovat. Ostatní spolubratři ho však tehdy ještě přemluvili, aby si tento krok rozmyslel. Bylo totiž potřeba, aby se klášter vzpamatoval po ukončení druhé

¹³⁷ Srov. Tamtéž, s. 170–171.

¹³⁸ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 178–179.

¹³⁹ Srov. Tamtéž, s. 181–183.

světové války. Bedřich Vavroušek se tehdy rozhodl svou rezignaci odložit do doby, kdy mu bude 85 let.¹⁴⁰

Jistý náznak toho, že byl B. V. Tajovský svým předchůdcem vybrán jako nástupce, lze spatřovat ve dvou okolnostech. Prvním náznakem je skutečnost, že si B. V. Vavroušek B. V. Tajovského vybíral, aby mu pomáhal s některými úkony při správě kláštera. Vážnějším náznakem je skutečnost, že byl B. V. Tajovský pověřen, aby zastupoval opata na generální kapitule v Římě roku 1947. Sám opat Vavroušek se už cítil na takovou náročnou cestu příliš starý. Tajovský zde zastupoval želivského opata se všemi jeho právy. Tato generální kapitula se konala od 30. září do 1. listopadu 1947. B. V. Tajovský odletěl jako první z českých zástupců premonstrátského řádu již 27. září. Opati ostatních klášterů ještě neměli vyřízené cestovní doklady, takže se do Říma dostavili až na poslední chvíli.¹⁴¹

Tehdejší generální opat řádu Hubert Noos rozhodl, že se volba nového želivského opata bude konat brzy po generální kapitule, hned na začátku listopadu téhož roku. Sám se této volby hodlal zúčastnit. Dokonce byl přítomen už v Praze, ale paranoidní přístup komunistů mu tuto účast nakonec překazil. Když totiž bydlel ve strahovském klášteře, tak se k tamnímu opatovi Jarolímkovi donesla špatná zpráva. Komunisté se dozvěděli, že z Vatikánu přijel do Československa nějaký generál. Chybně se však domnívali, že jde o vojenského funkcionáře a údajně v tomto směru začali podnikat nějaké konkrétní kroky. Objevilo se tak vážné nebezpečí, že by mohl být zatčen. Opat Jarolínek tedy ani na chvíli nezaváhal a ještě v průběhu té samé noci odvezl velmi rychle generála Noose na hranice s Německem, odkud již sám bez problémů pokračoval do Říma. Volba opata musela tedy být odložena. Nové volbě, která se konala 7. ledna 1948, předsedal již zmiňovaný opat strahovského kláštera Jarolínek.¹⁴²

Samotná volba se pak měla konat podle původně rakouskouherského předpisu, který nařizoval, že volbě má být

¹⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 184.

¹⁴¹ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 185–186.

¹⁴² Srov. Tamtéž, s. 188–189.

přítomen i zástupce státu. Z obavy z možných problémů, které mohli komunisti, přestože ještě nebyli oficiálně u moci, způsobit, však želivší bratři tuto událost nikomu nehlásili. Na státní úřady byl nahlášen až výsledek samotné volby. Kuriozitou je také fakt, že nově zvolený opat B. V. Tajovský dostal ke svému zvolení dokonce gratulaci s vlastnoručním podpisem Klementa Gottwalda. Volba se konala ve velké klášterní jídelně, která jediná byla schopna poskytnout dostatek prostoru pro akci takových rozměrů, jakou měla být právě volba nového opata. Jídelna musela být rovněž mimořádně vytopena. Za normálních okolností byly totiž vytápěny pouze místnosti sloužící k ubytování. Volby se mohli účastnit všichni členové kláštera, kteří složili věčné sliby. Každý z těchto bratří byl rovněž kandidátem na nového opata. Této volby se účastnili téměř všichni, kdo k tomu byli způsobilí podle zmiňovaných podmínek. Výjimkou byl pouze páter Hroznata, který v té době působil ve funkci faráře v Mariánských Lázních. Místo sebe jmenoval jako volitele převora Augustina Vrbského, který měl volit místo něj. Nemohl mu však nařídit, jak má hlasovat. Tato volba záležela výhradně na zastupujícím voliteli.¹⁴³

Volilo se tak, že se jméno preferovaného kandidáta napsalo na lísteček, který byl vhozen do osudí. Volbě byli přítomni určení skrutátoři a také zapisovatel, kterým byl sekretář strahovského opata Bernard Mokrý. Ke zvolení opata pak byla potřeba dvoutřetinová většina odevzdaných hlasů. Bohumil Vít Tajovský tuto potřebnou většinu získal podle vlastních slov až „*ve druhém nebo třetím skrutiniu*“. Hlasy v této volbě obdržel také Rafael Vosmík a Nepomuk Píkl.¹⁴⁴

Hned po ukončení volby se všichni přítomní odebrali do klášterního kostela, kde nově zvolený opat hned skládal přísahu. Současně s tím převzal od odstupujícího opata symboly jeho úřadu. Byl to prsten, který byl odznakem jeho pravomoci nad ostatními členy kláštera, a pektorál, který byl symbolem jeho hodnosti. Odstupující opat Vavroušek měl takovýchto prstenů

¹⁴³ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J., *Člověk musí hořeti*, s. 189–190.

¹⁴⁴ Srov. Tamtéž, s. 190–191.

a pektorálů zhruba okolo padesáti. Žádný z těchto velmi cenných předmětů však v klášteře, po jeho zabrání komunisty v 50. roce, nezůstal ani jeden. V průběhu dlouhého obřadu přijal ještě další odznaky opatského úřadu, kterými byly mitra a berla.¹⁴⁵

Každý nově zvolený opat si také musí určit své heslo. Heslem B. V. Tajovského bylo: „*Ante omnia deus de inte proximus.*“ neboli: „*Nejdřív Bůh a potom bližní.*“¹⁴⁶ Tato slova stojí na počátku řehole svatého Augustina.

V průběhu následujících tří měsíců pak musel být B. V. Tajovský jako nový opat také řádně vysvěcen biskupem nebo generálním představením řádu. Konečná volba světitele spočívala výhradně na svobodném rozhodnutí opata. B. V. Tajovský si vybral královéhradeckého biskupa Píchu, který byl jeho dobrým přítelem a také často jezdíval do Želiva na dovolenou. Přesné datum slavnostního vysvěcení bylo určeno na 2. dubna 1948. Jednalo se opravdu o velkou slavnost. Svědčí o tom také fakt, že kostel byl zcela zaplněný. Slavnosti se zúčastnila kromě jeho rodiny a studentů z humpoleckého gymnázia, také řada tehdy známých osobností. Přijeli například lidovečtí ministři Procházka, Kopecký a Stránský, rektor královéhradeckého semináře Doskočil a vicerektor Burýšek. Z celého obřadu byl také pořízen filmový záznam. Ten se ale do dnešních dnů nedochoval.¹⁴⁷

Po zvolení do úřadu želivského opata mu však zůstala i funkce profesora na gymnáziu v Humpolci. Plný úvazek a funkci třídního profesora však musel kvůli svým nově nabytým povinnostem značně omezit. Původně chtěl z Humpolce odejít úplně, ale ředitel tamního ústavu ho přemluvil, aby se ujal alespoň výuky náboženství. Do pololetí plnil ještě všechny své původní funkce jako v předchozích letech. Úplný konec jeho pedagogické dráhy přišel po nástupu komunistické strany k moci, v únoru roku 1948.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 192.

¹⁴⁶ PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 193.

¹⁴⁷ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J., *Člověk musí hořeti*, s. 192-193.

¹⁴⁸ Srov. Tamtéž, s. 195-197.

5.4 Problémy s komunismem

Na konci února roku 1948 vznikl v Humpolci okresní akční výbor komunistické strany. Ten sídlil v budově okresního úřadu, od něhož převzal veškerou jeho agendu. Hned záhy přišlo do Želiva první omezující nařízení. B. V. Tajovský musel jako opat odevzdat automobil, který mu byl zabaven, a nesměl nikam jezdit. Když se o této události doslechla veřejnost, tak do kláštera směřoval ne jeden telefonát od továrníků, kterým ještě nezabavili majetek, nebo od jiných lidí s nabídkou vozu i s řidičem, kdykoliv by to bylo potřeba.

Na vývěsce akčního výboru v Humpolci byl také uveřejněn seznam nepřátel republiky, na němž byla uvedená spousta jmen. Jméno B. V. Tajovského bylo uvedeno hned na druhém místě. O této skutečnosti se dozvěděl od svého přítele primáře Richtera, který byl na seznamu taktéž uveden. Na počátku si však B. V. Tajovský nemyslel, že by to mohlo mít nějaké dalekosáhlé důsledky. Komunisté totiž v té době prohlašovali, že se církvi dostane daleko větší svobody než předtím, protože se již nebude muset starat o majetek. Slibovali dokonce, že poté, co budou církvi zabaveny veškeré majetky, tak budou biskupové a opati dostávat vysoký plat, který měl činit na tehdejší dobu úctyhodných 120 000 Kčs ročně. Církevní hodnostáři však tuto nabídku odmítli.¹⁴⁹

Jelikož byl vyhlášen nepřítelem republiky, mělo to za následek již zmiňovaný zákaz výuky na humpoleckém gymnáziu a spolu s tím i zákaz vstupu do jeho budovy. Kolegové profesori, kteří ho znali, těmto obviněním samozřejmě odmítali uvěřit. Postupem času však začali být z gymnázia vyhazováni také oni. Ředitel tamního ústavu Vávra také studentům ze stejného důvodu zakázal, aby B. V. Tajovského navštěvovali v klášteře. Několik studentů však tento zákaz neuposlechlo a do Želiva přijelo. Tím se však vystavovali poměrně značnému riziku, protože komunisté za pomoci svých informátorů zjišťovali již v autobusech, když

¹⁴⁹ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 198–199.

někdo jel do Želiva. Někteří studenti dokonce zahájili protestní stávkou na jeho podporu. Protest spočíval v tom, že několik dnů nenastoupili do školy. B. V. Tajovský se jim tento krok snažil rozmluvit, protože se obával toho, aby nebyli potrestáni jako on. Snad největší paradoxem spojeným s jeho vyloučením z řad humpoleckého profesorského sboru byla skutečnost, ke které došlo přibližně tři měsíce poté. Tehdy totiž dostal přímo od tehdejšího ministra školství písemné poděkování za služby, které jako profesor našemu školství prokázal.¹⁵⁰

Proti B. V. Tajovskému a proti klášteru začali v té době dokonce vystupovat i někteří zaměstnanci kláštera. Jednalo se převážně o dělníky na klášterní pile, kteří byli zřejmě nespokojeni s výší svých příjmů. Komunisté v té době již sledovali, kdo se s kým stýká, aby to pak mohli použít ve svůj prospěch. Zatím však situace nedošla tak daleko, že by se lidé B. V. Tajovskému vyhýbali.¹⁵¹

Jeho pozornosti neunikla také podezřelá, a dodnes velmi diskutovaná, smrt Jana Masaryka. Ten byl nalezen 10. března 1948 mrtvý pod okny Černínského paláce. B. V. Tajovský si Masaryka velmi vážil a dokonce se s ním osobně setkal, když byl krátce po válce na soukromé návštěvě v Želivě. Naposledy ho viděl 28. září 1947 na velké pouti ve Velešlavicích u Náchoda, kde B. V. Tajovský sloužil mši svatou a Jan Masaryk tam přednesl krátký projev. Oficiální verzi, podle níž spáchal Masaryk skokem z okna sebevraždu, však nevěřil. V tomto přesvědčení ho později, když už byl uvězněný na Leopoldově, utvrdila i informace jeho spoluvězně Antonína Suma, bývalého Masarykova tajemníka. Ten mu řekl, že v průběhu zmíněné noci měli údajně do jeho kanceláře vtrhnout nějací lidé a ministr před nimi ustupoval až k oknu, neudržel se na jeho římse a vypadl.¹⁵²

Na konci května roku 1948 se konaly volby s jednotnou kandidátkou Národní fronty. B. V. Tajovský, spolu s ostatními želivskými řeholníky, tyto volby nebojkotoval. Kandidátka se

¹⁵⁰ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 200–201.

¹⁵¹ Srov. Tamtéž, s. 201.

¹⁵² Srov. Tamtéž, s. 202–203.

nechala odmítnout i jiným způsobem, když hlasující vhodil do volební urny jen bílý nevyplněný hlasovací lístek. Všichni spolubratři ze Želiva učinili právě tento krok. Později se dozvěděli, že komunisté nejspíše stejně věděli, jak kdo z nich hlasoval. Vyšlo totiž najevo, že v mnoha volebních místnostech byla za plentami nainstalována zrcadla, ve kterých bylo dobře vidět, co každý volič vyplňuje nebo nevyplňuje na svůj lístek.¹⁵³

5.4.1 Zatčení

Události na konci čtyřicátých let nabraly velmi rychlý spád. V červnu roku 1949 se konala na Křemešníku velká pout', na které měl B. V. Tajovský sloužit mši svatou a kázání tam měl pronést biskup Hlouch. Krátce před touto poutí vydali čeští biskupové pastýřský list, ve kterém odsoudili proticírkevní politiku komunistického režimu. V den konání pouti zakleпали na dveře kláštera dva příslušníci Státní bezpečnosti a tvrdili, že potřebují s B. V. Tajovským mluvit. Když jim namítal, že má sloužit na Křemešníku poutní mši svatou, tak od nich uslyšel větu, kterou podle jeho vlastních slov slyšel u výslechů ještě mnohokrát. Odpověděli mu totiž: *„To bude záležet na vás. Když budete pěkně mluvit, ještě vás tam sami dovezeme.“*¹⁵⁴

Na počátku mu řekli, že by mělo být dostatečné, když ho vyslechnou v budově želivského obecního úřadu. Ten sídlil v jedné místní vilce. Když projeli kolem, tak se nic nestalo a pokračovali dál v cestě. B. V. Tajovský je upozornil, že už projeli okolo předpokládaného cíle jejich cesty, ale dostalo se mu pouze odpovědi, že je potřeba probrat více záležitostí, protože bude lepší, když pojedou poněkud dále. Nakonec ho odvezli až do Jihlavy, kde sídlila v uličce pod kostelem svatého Ignáce

¹⁵³ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 204.

¹⁵⁴ PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 207.

vyšetřovna Státní bezpečnosti. Zde se také B. V. Tajovský poprvé ve svém životě ocitl ve vyšetřovací vazbě.¹⁵⁵

Jednali s ním, na rozdíl od pozdější doby, ještě poměrně slušně. Z jejich otázek bylo patrné, že B. V. Tajovský byl již delší dobu sledován. Věděli o tom, že již přednesl několik protikomunistických kázání a také o jeho odmítavém postoji, který zaujímal vůči kolektivizaci venkova. Během výslechu se ho vyptávali na jeho názory ohledně pastýřského listu českých biskupů a také ohledně skandálu, který vznikl poté, co byla odposlouchávána biskupská konference na Slovensku. Bylo mu také sděleno, že by pro církve bylo mnohem lepší, kdyby spolupracovala. Na to jim odpověděl: *„To záleží na vás. Musíte jí dát prostor a svobodné možnosti.“*¹⁵⁶

Celá tato operace se zadržením byla však nejspíše pouze zastíracím manévrem kvůli křemešnické pouti. Ta byla ve své době poměrně hodně známá, tudíž i potenciálně využitelná pro účely komunistické propagandy. Opat Tajovský byl z vyšetřovací vazby propuštěn po dvou dnech. Když se dotazoval vyšetřovatelů, zda by ho nemohli zase odvézt zpět do kláštera, tak se mu dostalo pouze této odpovědi: *„Budte rád, že jsme vás vůbec pustili“*¹⁵⁷. Zpět do Želiva ho tedy dovezl humpolecký primář Richter. Biskup Hlouch unikl podobnému osudu jen díky tomu, že ho opat Tajovský stihl přes sekretáře Burdu varovat, takže biskup zvolil pro cestu na Křemešník alternativní trasu. Pro komunisty pak bylo nemilým překvapením, když se na pouti skutečně objevil. Na místě už byl dokonce připraven ideově odpovídající kněz, kterého si tam sami přivezli.¹⁵⁸

Příslušníci StB provedli v klášteře dvě prohlídky pod fiktivními záminkami, aby si vyhlédli vhodný úkryt pro zbraně, které sem byly následně nastrčeny a byly propagandou použity

¹⁵⁵ Srov. Tamtéž, s. 207.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 208.

¹⁵⁷ PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 208.

¹⁵⁸ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 209.

jako argumenty při vyklizení kláštera. Při druhé této prohlídce už byl také opat Tajovský zatčen.¹⁵⁹

V té době došlo také k událostem, které se staly záminkou pro pozdější opatovo zatčení a uvěznění. Onou záminkou se stal takzvaný Číhošťský zázrak. Podstatou tohoto „zázraku“ kázání pronesené 11. prosince 1949, při kterém farář Toufar ukázal na kříž, který stál na svatostánku, se slovy: „*Toto je náš spasitel*“¹⁶⁰. Poté, co pronesl tato slova, tak přes dvacet lidí vidělo, jak se kříž několikrát pohnul a nakonec zůstal viset v poloze, ze které by měl normálně spadnout. Opat Tajovský se o těchto událostech dozvěděl až s téměř měsíčním zpožděním 5. ledna 1950, protože od Vánoc vedl exercicie pro mládež na Svatém Kopečku u Olomouce. Již cestou zpět do Želiva se ho lidé ptali: „*Co se to stalo s Číhoští?*“¹⁶¹ Dotazy ohledně Číhošti se hrnuly ze všech stran, a tak se tam Tajovský 7. ledna vydal spolu s humpoleckým primářem Richtermem a želivskými spolubratry Piklem a Vosmíkem. Když přijížděli na místo, tak bylo již z dálky vidět, jaký velký zájem událost vzbudila. Před kostelem totiž stála dlouhá řada aut¹⁶². Návštěva Číhoště neměla pro Tajovského pouze duchovní charakter, ale také charakter návštěvy starého přítele. Opat Tajovský a farář Toufar se dobře znali ještě ze středoškolských studií na gymnáziu v Havlíčkově Brodě. A krátkou dobu se potkali také na teologických studiích v Hradci Králové. Oba muži se často navštěvovali i po vysvěcení. Toufarovým působištěm totiž po řadu let byla Trhová Zahrádka, která se do svého zatopení při stavbě přehradní nádrže nacházela nedaleko Želiva. Do Číhoště byl Toufar přeložen na nátlak tamních komunistů až v roce 1948.¹⁶³

Na vlastní oči uviděl, že kříž zůstal skutečně nakloněný. Tajovský nabádal Toufara, aby byl velmi opatrný, protože tužil, že se stane centrem pozornosti komunistů. Z Číhoště se v té době stalo téměř poutní místo a jezdilo sem velké množství věřících ze všech koutů země. Toufar však neuposlechl přátelské varování

¹⁵⁹ Srov. Tamtéž, s. 209.

¹⁶⁰ TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 25.

¹⁶¹ PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 210.

¹⁶² Srov. TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 26.

¹⁶³ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 210–212.

a nechal vyrobit několik stovek fotografií kostela i s nakloněným křížem. Při druhé návštěvě v Číhošti, která se uskutečnila 24. ledna 1950, byl kříž stále nakloněný a farář Toufar prodával již zmiňované fotografie věřícím. To bylo naposled, kdy se oba muži setkali. Tajovský byl totiž 30. ledna zatčen¹⁶⁴. Tato událost vzbudila značnou pozornost mezi obyvateli Želiva. Nikdo se však neodhodlal veřejně protestovat nebo jinak projevit svou nespokojenost s tímto krokem.¹⁶⁵

Informace o chystaném zatčení se komunistům nepodařilo úplně utajit. Večer předem navštívila opata s touto informací dcera jednoho místního člena strany, který byl ale dobrý člověk a chtěl opata varovat. On však necítil žádnou vinu a tak odmítl klášter opustit. Jako opat také věděl, že po jeho útěku by celý konvent výrazně trpěl¹⁶⁶. Večer 30. ledna 1950, když šli všichni bratři po večerních modlitbách k večeři, stáli před jídelnou čtyři muži v kožených kabátech a sháněli opata Tajovského. Ten jim navrhl, že pokud s ním potřebují mluvit, tak by mohli jít k němu do kanceláře. Převor, který tušil nebezpečí, trval na tom, že bude opata celou dobu doprovázet. Příslušníci StB ho však důrazně upozornili, že by v tom případě proti němu mohli použít i násilí. Převor však trval na svém, takže ho musel uklidnit až sám opat. Když přišli k jeho bytu, tak uvnitř už čekali další příslušníci StB, kteří mu řekli, že pojedou na národní výbor, a že si má vzít doklady a nějaké peníze¹⁶⁷. Když na nádvoří nasedali do auta, tak si všiml, že se ke klášteru blíží, asi padesát ozbrojených mužů a řekl si: „*Pane Bože, tak to je konec se Želivem! To bude opravdu něco zlého.*“¹⁶⁸ Oni ozbrojenci poté provedli v klášteře prohlídku, při které zde byly ukryty zbraně, které byly použity jako důkaz proti klášteru při jeho zrušení. Při celé akci je pozoroval opatský šofér, který o tom opatovi pověděl ihned po jeho propuštění z vězení. Zemřel však dřív, než doba dostatečně uzrála k tomu, aby mohl

¹⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 213–216.

¹⁶⁵ Srov. Moravský zemský archiv (dále MZA) Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 770, inv. č. 1795.

¹⁶⁶ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, str. 217

¹⁶⁷ Srov. TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 26–27.

¹⁶⁸ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, str. 218–219.

celou událost oficiálně dosvědčit, aniž by byl odstraněn jako nepohodlný svědek¹⁶⁹.

V autě byla spolu s opatem převážena také učitelka náboženství z Cerekve. Ta mu stačila pouze sdělit, že ji zatkli kvůli Číhošti. Jakýkoliv další pokus o komunikaci byl příslušníkem StB hrubě přerušen. Když projížděli kolem národního výboru, který byl původně prohlašován za cíl cesty, tak nezastavili, ale pokračovali dál. Muži ve voze tvrdili, že pojedou do Jihlavy. Vůz však nedojel ani do Jihlavy. V Humpolci totiž odbočili na Ledec nad Sázavou, kde vystoupila katechetka a místo ní byl naložen starší muž, který se představil jako kostelník z Číhoště a sdělil opatovi, že faráře Toufara v sobotu zatkli. Z dalšího průběhu cesty již bylo patrné, že jejím cílem je Praha. Kolem jedenácté hodiny večer auto skutečně zastavilo před nechvalně známým sídlem StB v Bartolomějské ulici v Praze¹⁷⁰. V Praze byli přeloženi do antona, kterým pokračovali do Mladé Boleslavi, kde byla v místním nápravném zařízení pro ženy vysazena zmiňovaná učitelka náboženství.

5.4.2 Vazba a soudní proces

Definitivně se do cely dostal kolem třetí hodiny ranní, kdy dorazili na místo, které nedokázal přesně identifikovat. Pamatoval si pouze, že krátce před tím projeli větším městem. Budova, díky svým okénkům, vypadala jako špýchar. Později zjistil, že se jednalo o Valdice u Jičína. Před samotným vstupem do cely se musel opat, pod pohrůžkou násilím, a přestože ještě nebyl odsouzen, svléknout a odevzdat všechny věci a peníze, které měl při sobě. Bylo mu sděleno, že se ještě do šesti hodin může vyspat. Toho dne však nezamhouřil oka. V cele bylo pouze vězeňské lůžko, lavor na umytí a kbelík, který měl sloužit jako záchod¹⁷¹. Druhý den byl poprvé odveden k výslechu, kde mu bylo

¹⁶⁹ Srov. TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 33-34.

¹⁷⁰ Srov. Tamtéž, s. 27-28.

¹⁷¹ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 220-222.

řečeno, že může být brzy propuštěn, když bude: „vypovídat tak, jak potřebujeme.“¹⁷² Následně dostal za úkol, aby sepsal svůj životopis. Dostal tužku a papír a na cele sepsal asi tři listy. Když si vyšetřovatelé stránky přečetli, tak je odmítli se slovy: „Tak tohle je nedostatečný. Musíte na sebe žalovat, protože vy jste pořádný číslo. My o vás víme všechno, co jste dělal.“¹⁷³ Dokonce mu citovali z jednoho jeho kázání, které přednesl u příležitosti přenesení ostatků sv. Vojtěcha. Později se dozvěděl, že text tohoto kázání jim dodal jeden z profesorů humpoleckého gymnázia.¹⁷⁴

Aby ho zlomili, tak byl opatovi omezen přísun jídla. Když odmítl podepsat doznání, tak byl umístěn do korekce. Místo postele tam byl pouze jakýsi betonový stupínek. Spát musel nahý pod chatrnou dekou a s tenkým slammíkem. Slovo spánek je však v tomto případě značně nadnesené, protože každou hodinu tloukl bachař na dveře cely a opat se musel zahlásit. Navrch za jiných dveří slyšel křik faráře Toufara. Při výsleších mu byla do výpovědi podsouvána smyšlená fakta jako například, že je špiónem Vatikánu a na generální kapitule v Římě předával tajné informace a dostával pokyny k podvratné činnosti, včetně příkazu pro Toufara, aby zinscenoval zázrak v Číhošti. Byla mu podsouvána dokonce tvrzení, že se farář Toufar ke všemu již přiznal. Dokonce i k tomu, že měl pohlavně zneužívat malé chlapce. V tento moment se opat dožadoval konfrontace s Toufarem, ale neuspěl. Domníval se proto, že je pouze klamán.¹⁷⁵

Dne 3. března 1950 byl převezen do vyšetřovací vazby v ruzyňské věznici. Zde alespoň netrpěl zimou, protože cely už byly vytápěné. Režim zde byl ale neméně drsný, než ve Valdicích. Když například ležel v posteli, tak musel mít ruce položené na dece. Když tak neučinil, tak ho bachař vzbudil a začal na něj křičet. Pokaždé, když byl veden k výslechu, tak mu sebrali

¹⁷² TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 28.

¹⁷³ Tamtéž, s. 29.

¹⁷⁴ Srov. TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 28-29.

¹⁷⁵ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti* s. 225-228.

brýle. Moc dobře věděli, že trpí špatným zrakem a bez brýlí se nedovede orientovat. Brýle nesměl nosit ani v cele¹⁷⁶.

Výslechy probíhaly celý březen. Poté se opat dozvěděl, že se bude konat soud, kde spolu s ním bylo obviněno ještě dalších devět vysokých církevních činitelů. Těsně před jeho zahájením byl převezen do věznice na Pankráci. O podrobnostech tohoto procesu, včetně rozsudků a výše trestů, se zmiňujeme již v kapitole věnované přípravě Akce K. Všichni byli obviněni z: „*Velezrady, špionáže a přípravy ozbrojeného povstání, o čemž měli svědčit zbraně nalezené při prohlídce kláštera.*“¹⁷⁷ K soudu samozřejmě nemohl nikdo chodit v ubohém vězeňském oděvu. Každé ráno dostali obvinění čisté šaty, které museli po návratu na celu opět odevzdat. U soudu to mělo totiž vypadat, že obvinění ve vězení nijak nestrádají. To byl také důvod, proč po dobu procesu dostávali všichni pořádně najíst. Po celou dobu konání soudu, ať už přímo v soudní síni nebo ve vězení, bylo všem obviněným systematicky znemožněno, aby mezi sebou jakkoliv komunikovali.¹⁷⁸ Tresty byly nakonec mírnější, než se původně čekalo. I sami obvinění včetně Tajovského čekali, že padnou všechny tři tresty smrti, které byly původně navrženy.

5.4.3 Vězení

Na počátku května 1950 byli všichni převezeni do věznice Mírov, kde byl také ještě relativně únosný režim. I velitel věznice působil jako poměrně hodný člověk. Mírovské poměry si však řeholníci mohli vychutnat pouze krátce. Po čtyřech dnech byli totiž převezeni zpět do Valdic, kde zažili skutečný teror. Byli umístěni na samotkách, kde nesměli číst, ani psát a nedozvěděli se žádné informace o dění venku. Nikdo o nich neměl vědět, takže každý dostal přidělené osobní číslo a ani dozorcí neznali jejich jména. Dokonce se museli každý měsíc

¹⁷⁶ Srov. Tamtéž, s. 230.

¹⁷⁷ TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 17.

¹⁷⁸ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 232–235.

měnit, aby snad nenavázali s odsouzenými nějaký bližší kontakt. Na cele museli odsouzení celý den chodit a sednout si směli pouze k jídlu¹⁷⁹.

Jídlo bylo ovšem další zbraní, kterou dozorcí proti odsouzeným používali. Do stravy totiž začali přidávat halucinogenní lék skopolamin, aby tak oslabili duševní sílu vězňů. Opat Tajovský měl po požití takto kontaminovaného jídla halucinace, kdy měl pocit, že ho v cele navštívila jeho matka nebo také někdy slýchal z chodby hlasy svých bratrů. Když malou škvírkou ve dveřích skutečně uviděl, jak dozorcí sypou do jídla omamný prášek, tak přestal takové jídlo jíst a vyhazoval ho do kbelíku určeného k vykonávání tělesných potřeb. Po osmi dnech už byl ovšem tak zesláblý, že zkolaboval. Přivolaný lékař konstatoval, že: „pokud má přežít, tak mu musí být na celu přidán spoluvězeň.“¹⁸⁰ Tímto spoluvězněm byl jezuita Adolf Kaipr. Ten mu v podstatě zachránil život tím, že mu dodal psychické síly, které mu již začínaly docházet. Kaipr měl stejnou zkušenost s léky v jídle jako Tajovský. Společně vymysleli novou taktiku, jak se vyhnout otravě léky. Již zmiňovanou škvírkou ve dveřích sledovali, jestli dozorcí sypou léky do polévky nebo do hlavního jídla a kontaminovaný „chod“ vyhazovali do kbelíku. Krátce potom, co byli na cele dva, však dozorcí přestali skopolamin do stravy přimíchávat. Na cele už opat Tajovský nebyl nikdy sám. Dokonce ani poté, co byl Adolf Kaipr převezen jinam. Vězni museli po nějaké době také pracovat. Opat Tajovský spolu se svým spolubydlícím Vladimírem Píchou lepili obálky. Za případné nesplnění normy hrozilo snížení přísunu jídla nebo dokonce korekce. Opatova situace se o něco zlepšila, když byl přidělen na práci na zahradě. Díky tolerantnímu dozorcí zde mohli vězni občas sníst něco z pěstovaných plodin. Před Vánoci v roce 1951 bylo všech deset kněží, odsouzených v pražském procesu, z Valdické věznice velkým transportem převezeno. Během

¹⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 242–246.

¹⁸⁰ TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 36.

cesty strávili jednu noc v plzeňské věznici na Borech. Cílem transportu byla obávaná věznice v Leopoldově.¹⁸¹

Zhruba po měsíci v Leopoldově byl přesunut do velké hromadné cely, kterou obývalo zhruba 120 odsouzených. Na této ohromné ubikaci se sešla opravdová elita. Bylo tam mnoho katolických kněží, z nichž čtyři byli dokonce biskupové. Z duchovní sféry zde bylo také několik evangelických kněží. Část zdejších odsouzených se rekrutovala z řad vysokých armádních důstojníků, včetně několika generálů. Za všechny si jmenujme například generála Kutlvašra. V této velké skupině se někteří kněží dokonce odhodlali sloužit tajně mši svatou. Vězni v sobě našli dokonce takovou vnitřní sílu, že začali poskytovat nejrůznější přednášky, takže zde fungovala jakási tajná universita. „*Přednášela se dogmatika, liturgika, fundamentální teologie, církevní právo, ale i filozofie, historie, či psychologie.*“¹⁸² Těžkým a smutným úkolem pro kněze bylo, že jako součást trestu se museli podílet na bourání místního vězeňského kostela.¹⁸³

Během pobytu v Leopoldově se také začaly projevovat výrazné zdravotní komplikace, na nichž se bezpochyby podepsalo předchozí nelidské zacházení. Tajovský byl celkem třikrát operován. Dvakrát mu byla operována kýla a jednou podstoupil sympatektomii. Kdyby nebyla posledně jmenovaná operace provedena, tak mu hrozila smrt. Ani lékaři mu tehdy nedávali mnoho šancí, protože byl ve značně zuboženém stavu a dokonce vážil pouhých 34 kilogramů. Bylo velkým štěstím, že jako lékař působil v Leopoldově Dr. Krbec, který byl jedním ze dvou lékařů v celé republice, který byl schopný operaci provést.¹⁸⁴

Na místě zbořeného kostela byla postavena tovární hala na výrobu zbraní. Vězni, kteří tam pracovali, byli často věřící a podařilo se jim přemluvit vedení věznice, aby tam měli svého kněze a aby jím byl právě opat Tajovský. Tento fakt svědčí o tom, že i ve vězení byl Vít Tajovský charismatickou osobností, která dokázala být pro ostatní vzorem. Tomu se pak podařilo

¹⁸¹ Srov. TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 32-36.

¹⁸² PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 273.

¹⁸³ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, s. 265-273.

¹⁸⁴ Srov. TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 37-39.

domluvit práci v hale, která skýtala i řadu výhod, jako lepší a hojnější strava, psaní dopisů domů atd., ještě dalším třem kněžím. O Vánocích roku 1953 se na vězeňské ubikaci dokonce konala tajná půlnoční mše svatá. Vězňům se dokonce podařilo sehnat malý stromeček. Někdo však druhý den tuto mši udal, takže opat Tajovský putoval na samotku. Nejinak tomu bylo i o Velikonocích. Ostatní kněží se však také snažili konat náboženské obřady. Řeholníci a všichni, kdo měli něco společného se studiem teologie, byli proto přesunuti do zvláštních ubikací s malými celami mimo původní objekt. Při práci v továrně na zbraně se opat Tajovský seznámil také s Dr. Gustávem Husákem, kterého není potřeba blíže představovat. Práce v továrně však trvala pouhý rok. Někteří vězňové totiž záměrně vyráběli zbraně nekvalitní tak, aby se z nich nedalo střílet. Krátce se tam vyráběly součástky pro Agrostroj Pelhřimov, ale jejich výroba dopadla stejně. Řeholníci pak, až do svého propuštění na amnestii v roce 1960, spravovali pytle.¹⁸⁵

5.5 Po udělení amnestie

Amnestie spojená s propuštěním skutečně přišla. Stalo se tak 8. května 1960. Když se opat vracel domů, tak ho na vlakové nádraží přišlo přivítat několik desítek lidí, včetně jeho rodiny a příbuzenstva. Po návratu však nesměl vykonávat duchovní povolání. Nejprve pracoval jako lesník a později nastoupil na místo topiče v Havlíčkově Brodě. V kotelně však tajně zpovídal a uděloval svátosti, takže zůstal i nadále věren svému skutečnému povolání.¹⁸⁶

Počátek roku 1968 se vyznačoval poněkud uvolněnější atmosférou, takže se opat zúčastnil generální řádové kapituly ve Weltenu a mohl také procestovat řadu klášterů v Rakousku, Německu, Francii a Belgii. V dubnu roku 1968 dostal po dlouhých letech povolení k veřejnému působení a jako výpomocný duchovní

¹⁸⁵ Srov. TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*, s. 46–50.

¹⁸⁶ Srov. Tamtéž, s. 51–53.

se vrátil do Želiva. Téhož roku byl také jmenován visitátorem generální kapituly v cirkárii ČSR.¹⁸⁷

Ve chvíli, kdy byla naše republika obsazena vojsky Varšavské smlouvy, pobýval na již zmiňované generální kapitule v zahraničí. I když ho ostatní její účastníci přemlouvali, aby se do vlasti nevracel, přesto tak učinil. Po návratu byl pravidelně, každý měsíc, vyslýchán příslušníky StB. Opat se však po předchozích zkušenostech nechtěl nechat zaskočit, takže si své odpovědi pečlivě dopředu připravoval. Radost z toho, že směl po letech krutého věznění opět veřejně vykonávat kněžské povolání, však netrvala dlouho. Období normalizace se citelně dotklo i jeho. O Velikonocích roku 1969, mu byl státní souhlas s výkonem veřejné duchovní služby opět odejmut. Stihnul tehdy odsloužit pohřební mši svatou. V té chvíli však již bylo vydáno rozhodnutí o odejmutí souhlasu, takže tak činil se značným rizikem.¹⁸⁸ V roce 1971 musel odejít do invalidního důchodu. Poté ještě nějakou dobu působil jako duchovní správce Šedých sester a sester Premonstrátek v obci Věž nedaleko Havlíčkova Brodu. V následujícím roce oslavil šedesáté narozeniny. Byl však také zbaven i své poslední duchovní funkce u řeholních sester a musel odejít do Havlíčkova Brodu jako obyčejný důchodce¹⁸⁹.

Svého duchovního poslání se však nevzdal a věnoval se mu alespoň tajně. Podařilo se mu přijímat návštěvy premonstrátů ze zahraničí. Těm se podařilo svou příslušnost k církvi utajit tím, že měli v dokumentech uvedenu svou civilní odbornost, například archivář, a skutečnost, že se jednalo o kněze, uvedena nebyla. Tajně ho také navštěvovali studující bohoslovci, kteří se skrytě hlásili k premonstrátskému řádu. Je až s podivem, že se tuto činnost dařilo dlouhou dobu realizovat. Příslušníci StB ho totiž neustále sledovali a často mu i vyhrožovali, že ho znovu zavrou. Nejvíce jim vadila skutečnost, že se Bohumil Vít Tajovský stal již dříve okresním předsedou Klubu 231. Ten sdružoval bývalé politické vězně, kteří byli ve velké většině odsouzeni právě na

¹⁸⁷ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

¹⁸⁸ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, str. 361-367.

¹⁸⁹ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

základě paragrafu s číslem 231. V průběhu sedmdesátých let se seznámil s řadou osobností, jako byl například polský kardinál Karol Wojtyła, který se později stal papežem Janem Pavlem II. Znal také řadu signatářů Charty 77. Za všechny jmenujme třeba Ivana Medka.¹⁹⁰ Byl neustále sledován příslušníky StB. Jeho důležitost v očích tehdejších představitelů státní moci můžeme doložit také faktem, že na jeho osobu byl veden zvláštní, přísně tajný, sledovací spis s krycím názvem: „OPAT 1“¹⁹¹. V archivech ministerstva vnitra se dochovaly části tohoto spisu z let 1983 a 1987. Na základě faktu, že se opat Tajovský věnoval duchovní činnosti tajně a byl kontaktován příslušníky StB již dříve, lze předpokládat, že byl sledován prakticky neustále. Bylo na něj vedeno také několik svazků, které byly v pozdější době skartovány. V roce 1987 byl B. V. Tajovský jmenován čestným radou biskupské konsistoře. V říjnu roku 1989 již bylo patrné, že se komunistický režim nezadržitelně chýlí ke svému konci. Byl to také měsíc, v němž byl opat Tajovský jmenován do funkce generálního vikáře pro československou cirkáři.

Přání se stalo skutečností a komunistický režim zanedlouho poté skutečně padl. V nových poměrech byl opat Tajovský vnímán jako významná osobnost i mezi lidmi, kteří byli za komunismu vězněni. V roce 1990 byl tedy jmenován předsedou okresní pobočky Konfederace politických vězňů. V letech 1991 a 1992 působil jako místopředseda Konference vyšších řeholních představených¹⁹². V následujícím roce 1993 byl jmenován do dvou funkcí. Stal se generálním duchovním rádcem Kolpingova hnutí v České republice a také se stal oficiálním zástupcem KVŘP v České biskupské konferenci.

V posledních letech svého života na tom byl zdravotně velmi špatně a téměř neviděl. Stále se však ze všech sil snažil věnovat svému poslání. V opatské funkci se nenechal nahradit. Zvolil cestu volby pomocného opata, který mu byl na sklonku života oporou. Dožil se úctyhodného věku osmaosmdesáti let. Naposledy vydechl hodinu před polednem 11. prosince 1999. Je

¹⁹⁰ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, str. 370–392.

¹⁹¹ ABS – spis OPAT 1

¹⁹² dále jen KVŘP

pozoruhodnou shodou okolností, že se tak stalo přesně v den výročí Číhoštského zázraku, který tolik změnil jeho život.¹⁹³

¹⁹³ Srov. PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*, str. 498.

6 Ostatní členové klášteřa

Ačkoliv byl Bohumil Vít Tajovský osobou, která byla ze želivských bratřů nejvíce poznamenána krutostí komunistického režimu, tak jeho osud nebyl mezi členy kanonie jediný. Pohnutá léta okolo roku 1950, včetně těch pozdějších, zasáhla do životů všech členů želivského klášteřa, ať už sídlili přímo v klášteře nebo na farách, které spadaly pod působnost klášteřa. Někteří se s touto dobou vypořádali se vztyčenou hlavou a se ctí. Jiní naopak tlaku státní moci podlehli a odešli ze služeb církve. V jednom případě dokonce došlo k tomu, že byl jeden z bratřů zmanipulován natolik, že se stal agentem StB. Kvůli výše zmíněným důvodům považuji za nejvýše důležité, abychom se seznámili i s životy ostatních členů a ne jen s osudem opata Tajovského.

6.1 Bedřich Václav Vavroušek

Bedřich Václav Vavroušek se narodil 19. května 1867 v Rokycanech. Počátek jeho řeholního života můžeme vidět v roce 1887, kdy se stal členem premonstrátského řádu v Želivě. Jednoduché řeholní sliby složil v tamním klášteře v následujícím roce 1888. Definitivně se pro církevní povolání zasvětil v roce 1891. 8. září složil slavné řeholní sliby a 5. října slavnostně přijal kněžské svěcení. Primiční mši svatou sloužil v Želivě 11. října.¹⁹⁴

Následujících několik let jeho života bylo spjato hlavně s Hněvkovicemi, kde působil jako učitel náboženství a s Humpolcem, kde byl v roce 1894 jmenován kaplanem. Jeho působení na postu humpoleckého kaplana však nemělo příliš dlouhého trvání. Již roku 1896 byl z Humpolce odvolán a byl jmenován převorem ve svém mateřském klášteře v Želivě. Klášter

¹⁹⁴ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského klášteřa v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

opustil v roce 1900, kdy ho želivský opat Bursík jmenoval farářem v Jiřicích. Zde nechal v roce 1905 postavit novou věž u místního kostela.¹⁹⁵

Z Jiřic byl odvolán v roce 1906, kdy byl opět povolán do Želiva na své původní místo převora. Spolu se znovunabytou převorskou funkcí mu přibyla rovněž funkce katechety ve Lhoticích. Tím se však jeho postup v hierarchii církevních funkcí nezastavil. Roku 1911 byl ustanoven provizorem želivského kláštera. O jedenáct let později, v roce 1922, byl v Želivě zvolen opatem kláštera. Volba to nebyla vůbec jednoznačná. Bedřich Václav Vavroušek byl do funkce zvolen většinou pouhého jednoho hlasu. Získal osm hlasů z patnácti volitelů. V úřadu opata želivského kláštera pak působil celkem dvacet pět let. Katalog želivských premonstrátů neuvádí z doby jeho působení v opatském úřadě příliš podrobností. Za zmínku stojí například rok 1934, kdy navštívil generální kapitulu premonstrátů v Římě.¹⁹⁶

V roce 1937 oslavil 70. narozeniny. Oslavy se zúčastnili i opati Zavoral ze Strahova a Souček z Nové Říše. V roce 1941 oslavil 50. výročí kněžského svěcení. O šest let později, roku 1947, pak završil 25 let v úřadu želivského opata a oslavil 80. narozeniny. Dne 3. prosince 1947 završil velkou a významnou životní etapu, když rezignoval na funkci opata.¹⁹⁷

Nepřízeň komunistické státní moci se na počátku 50. let nevyhnula ani jemu. V rámci Akce K byl zatčen. 13. dubna 1950 byl spolu s ostatními spolubratry umístěn do internačního kláštera v Broumově a posléze na Moravci.¹⁹⁸ Kádrový posudek z roku 1949 ho vylíčil jako bezproblémového člověka, který se kvůli svému vysokému stáří s nikým nestýkal. Nebyl politicky nikdy aktivní, což bylo také důvodem k jeho nahrazení novým opatem Tajovským. Voleb se neúčastnil a jeho poměry k lidově

¹⁹⁵ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

¹⁹⁶ Srov. Tamtéž

¹⁹⁷ Srov. Tamtéž

¹⁹⁸ Srov. Tamtéž

demokratickému zřízení nebyly známy.¹⁹⁹ Veřejně se nijak neangažoval. V moravecké internaci oslavil v roce 1951 60. výročí kněžského svěcení.

Životní pouť Bedřicha Václava Vavrouška skončila 17. července 1952. Zemřel na Moravci v okrese Žďár nad Sázavou, kde byl také pochován. Jeho ostatky nebyly převezeny do jeho domovského kláštera v Želivě z důvodu zákazu komunistických státních úřadů.²⁰⁰

6.2 Celestin Antonín Jiřík

Narodil se 12. prosince 1881 v Olšanech u Nové Říše. Kněžské svěcení přijal v červenci 1904 v Brně. Primiční mši svatou sloužil v srpnu téhož roku ve Staré Říši. Mezi spolubratry kláštera v Želivě se zařadil na svátek svatého Václava roku 1908. Jednoduché řeholní sliby složil přesně o rok později na témže místě. Nepůsobil však pouze v klášteře. V letech 1909 - 1910 učil na škole ve Lhotácích. I v dalších letech působil mimo klášter na místech, která spadala pod želivskou klášterní správu. Od roku 1910 do roku 1913 působil ve funkci kaplana v Mladých Bříštích. V prosinci roku 1912 složil v želivském klášteře slavné řeholní sliby. V roce 1913 se opět vrátil na pozici učitele ve lhotecké škole.²⁰¹

V roce 1921 nastoupil jako výpomoc tamnímu nemocnému faráři Milo Zárubovi. V prosinci roku 1922 byl ustanoven farářem v Jiřicích. O sedm let později, v roce 1929, v Jiřicích skončil a odešel do Humpolce, kde se stal děkanem. Po dobu humpoleckého působení se mu nevyhýbaly ani zdravotní problémy. V roce 1930 onemocněl velmi vážnou chorobou a musel být zaopatřen. Ani tyto komplikace ho však neodradily od výkonu řeholní služby.²⁰²

¹⁹⁹ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

²⁰⁰ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁰¹ Srov. Tamtéž.

²⁰² Srov. Tamtéž.

Kádrový posudek k jeho osobě byl značně negativní. Byl vnímán jako velmi reakční osoba. Svůj nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení měl dokonce cíleně vkládat do kázání a podobenství. V roce 1951 mu byl odepřen státní souhlas k výkonu duchovenské služby v okrese. Z hlediska kádrového profilu byl zařazen do skupiny IV.²⁰³ Humpoleckým děkanem byl až do roku 1951, kdy odešel do důchodu. Zemřel roku 1960 v Humpolci, kde byl také pochován.²⁰⁴

6.3 ThDr. Pulgent Jan Novák

Narodil se v roce 1892 v Perknově u Německého Brodu. Do noviciátu v klášteře v Želivě vstoupil 26. srpna roku 1910. Jednoduché řeholní sliby složil v Želivě o rok později. Slavné sliby složil rovněž v Želivě 8. září roku 1914. Kněžské svěcení v roce 1915 nepřijal ve svém domovském klášteře, ale v rakouském Innsbrucku. Na teologické fakultě tamní univerzity totiž studoval teologii. Primiční mši svatou již sloužil 11. července v Želivě. V letech 1915 - 1916 odevzdal disertační práci a složil rigorózní zkoušku z biblických věd. Vrátil se do Želiva, kde se připravoval na další zkoušky.²⁰⁵

V roce 1917 působil po dobu jednoho roku jako kaplan v Humpolci. Roku 1919 završil svá teologická studia a složil z nich doktorát. V témže roce také vypomáhal s duchovní správou v Lipnici nad Sázavou. Následujícího roku 1920 se podruhé stal kaplanem v Humpolci. V této funkci působil po dobu následujících sedmi let, až do roku 1927, kdy byl z Humpolce odvolán zpět do svého mateřského kláštera v Želivě. Po návratu do Želiva byl jmenován převorem. V letech 1928 - 1929 vykonával v klášteře úřad novicmistra. Roku 1929 ho opat dosadil jako faráře do Jiřic.

²⁰³ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

²⁰⁴ Srov. PIKL, N.V., *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě, Želiv, 1977.* Nepublikovaný tisk.

²⁰⁵ Srov. Tamtéž.

Po generální visitaci v roce 1935 byl jmenován biskupským notářem.²⁰⁶ V době komunistické totality byl také zařazen do čtvrté kádrové skupiny. Nesouhlasil s Katolickou akcí a ani nepodepsal její prohlášení. Četl pastýřské listy a jeho chování bylo charakterizováno jako krajně nepřátelské.²⁰⁷ Zemřel 9. června 1952 v nemocnici v Humpolci. Pochován byl na hřbitově v Jiřicích. Ve své závěti odkázal jiřickému kostelu částku 25 tisíc Kčs.²⁰⁸

6.4 Augustin Josef Vrbský

Narodil se v roce 1902 ve Smolotelích pod Makovou. Mezi bratry v želivském klášteře se zařadil v roce 1921. Jednoduché řeholní sliby složil o rok později. Slavné sliby složil po několika letech v roce 1925 na svátek svatého Václava. Kněžské svěcení přijal z rukou biskupa v průběhu generální visitace dne 13. května 1926. Primiční mši svatou sloužil v Želivě o tři dny později. Na podzim roku 1927 byl jmenován kaplanem v Humpolci. V této funkci působil celých sedm let, až do roku 1934, kdy byl ustanoven farářem ve Vojslavicích. Zde působil tři roky. V roce 1937 byl odvolán do kláštera v Želivě, kde přijal úřad převora.²⁰⁹

Dalším významným okamžikem jeho řeholního života byl rok 1947, kdy zastupoval konvent při generální kapitule v Římě. Rok 1950 pro něj znamenal, stejně jako pro většinu ostatních bratří, velkou ránu. V noci ze 13. na 14. dubna byl spolu s dalšími želivskými řeholníky, v rámci Akce K, internován v Broumově.²¹⁰ Kádrový posudek ho hodnotil jako veřejně málo známého člověka, který se spíše lidem vyhýbal a spíše zůstával uvnitř kláštera v Želivě. Jeho chování za okupace bylo hodnoceno jako dobré

²⁰⁶ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

²⁰⁷ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 770, inv. č. 1795.

²⁰⁸ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

²⁰⁹ Srov. Tamtéž.

²¹⁰ Srov. Tamtéž.

a vztah k lidově demokratickému zřízení nebyl známý, protože nebyl téměř s nikým v kontaktu.²¹¹ Posléze byl převezen do Hájku u Prahy. Tamní internační tábor byl však brzy zrušen, takže musel být převezen do Králík.²¹²

O tři roky později, v roce 1953, byl jako důchodce umístěn do domova důchodců v Ležanech u Blatné, kde také vykonával funkci duchovního správce řeholních sester.²¹³

6.5 ThDr. Bohumír Metoděj Mastný

Narodil se v roce 1893 v Dolních Vilémovicích na Moravě. Členem kláštera v Želivě se stal roku 1912, kdy byl „oblečen řeholním hábitem“. Jednoduché řeholní sliby složil v Želivě o rok později. Slavné řeholní sliby skládal na stejném místě na svátek svatého Václava v roce 1916. Kněžské svěcení přijal v průběhu následujícího roku 1917 v rakouském Innsbrucku, kde se na tamní teologické fakultě věnoval studiu teologie a kde také složil doktorát. V roce 1919 nostrifikoval tento svůj doktorát také doma v Československé republice. Téhož roku se ujal výuky náboženství v Humpolci. Jako tamní katecheta působil po dobu deseti let. V roce 1929 byl jmenován farářem v Želivě, kde setrval až do své smrti. V roce 1934 jel jako deputát konventu na generální kapitulu premonstrátského řádu do Říma. Po generální visitaci, v roce 1935, byl jmenován do funkce biskupského notáře.²¹⁴

Horké chvílky zažil i v průběhu II. světové války. Jako želivský farář byl v roce 1945 zatčen gestapem. Po výslechu v Táboře byl propuštěn domů. Osudný rok 1950 poznamenal i jeho život. V noci ze 13. na 14. dubna byl při zabírání klášterů v rámci Akce K zatčen a měl být převezen do internačního

²¹¹ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

²¹² Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²¹³ Srov. Tamtéž.

²¹⁴ Srov. Tamtéž.

kláštera v Broumově.²¹⁵ Byl na něj veden kádrový posudek, který ho hodnotil jako bezproblémového člověka, který byl v obci oblíbený a neměl žádné zvláštní záliby. Jeho postoj k lidově demokratickému zřízení nebyl chápán jako nepřátelský. O politiku se příliš nezajímal a nebyl členem žádné politické strany. Jeho chování za okupace bylo také vnímáno jako dobré. Kladně byl hodnocen i fakt, že nekázal proti kandidátce Národní fronty.²¹⁶

V pozdější době byl pro nemoc převezen do Semil. Zde se totiž nacházela nemocnice s vězeňským oddělením, kde také 1. května 1950 zemřel. Pochován byl na hřbitově v Třebíči.²¹⁷

6.6 Zikmund František Ovák

Tento jediný tehdejší člen premonstrátského kláštera v Želivě, který byl maďarské národnosti, se narodil roku 1904 v Lelesu na Slovensku. Mezi premonstráty se zařadil v roce 1925 v Jasově na Slovensku. Informace o tom, kdy přesně složil jednoduché řeholní sliby, v dostupných pramenech chybí. V roce 1929 přestoupil z Jasova do Želiva. V březnu 1930 pak v Želivě složil slavné řeholní sliby. Ještě tentýž měsíc přijal v Hradci Králové kněžské svěcení. Po svém vysvěcení působil ve Lhoticích, kde měl na starosti duchovní správu a současně působil na postu kantora tamní školy. V roce 1935 byl jmenován kaplanem v Humpolci. V roce 1937 byl povolán zpět do mateřského kláštera v Želivě, kde byl jmenován do funkce provizora.²¹⁸

V dubnu roku 1950 byl v rámci Akce K, spolu s ostatními řeholníky přítomnými v klášteře, převezen do internačního kláštera v Broumově. Jeho zdejší nucený pobyt trval šest měsíců.

²¹⁵ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

²¹⁶ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, káarton č. 841, inv. č. 1932.

²¹⁷ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

²¹⁸ Srov. Tamtéž.

Po jejich uplynutí byl převezen do Králík, kde se nacházel internační tábor pro řeholníky.²¹⁹

Propuštěn na svobodu byl v roce 1951. Téhož roku byl jmenován pomocným duchovním v Českých Budějovicích. O tři roky později byl ve stejném působišti jmenován biskupským notářem.²²⁰ Po dalších pěti letech byl u českobudějovického soudu odsouzen k trestu odnětí svobody v délce deseti měsíců. Obžalován byl z trestného činu neoznámení trestného činu podvracení republiky podle §165 a odst. 1 §79 a trestního zákona. Hlavní líčení bylo prohlášeno za tajné. Byl uznán vinným z toho, že se od roku 1955 do roku 1958 v Českých Budějovicích a na jiných místech dozvěděl od Karla Burdy o tajných schůzkách bývalých členů premonstrátského řádu. Na těchto jednáních měli probírat budoucnost řádu a připravovat se na možnost jeho obnovení v případě změny politických poměrů v ČSR. Měl také vědět, že jsou na území ČSR tajně přijímáni a svěceni noví členové řádu. Měl se tak dozvědět, že někdo jiný spáchal trestný čin podvracení republiky a úmyslně tento čin neměl oznámit prokurátorovi nebo orgánu bezpečnosti.²²¹ Tento trest si odpykal ve Valdicích u Jičína, odkud byl propuštěn na svobodu v prosinci roku 1959.

Po propuštění však již nesměl vykonávat žádné řeholní povolání, takže se vrátil do svého rodného Lelesu na Slovensku, kde pracoval jako tesařský pomocník. Do důchodu odešel v roce 1964. Stáří trávil rovněž v Lelesu, kde v roce 1979 také zemřel a byl pochován.²²²

²¹⁹ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

²²⁰ Srov. Tamtéž.

²²¹ Srov. Archiv bezpečnostních složek (dále ABS) Praha, materiál č. V-950 ČB, vyšetřovací spis.

²²² Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

6.7 Karel František Příhonský

Narodil se roku 1906 v Želivě. V roce 1928 ho novicmistr Pulgent Jan Novák přijal do želivského noviciátu. Slavné řeholní sliby složil v srpnu roku 1932 v želivském klášteře. Kněžské svěcení přijal v červnu 1933 v Hradci Králové. V roce 1934 byl jmenován kaplanem v Humpolci. O tři roky později byl ustanoven farářem v Senožatech. V roce 1943 byl z této fary odvolán a vrátil se zpět do konventu v Želivě.²²³

V dubnu roku 1950 byl spolu s ostatními spolubratry v rámci Akce K zatčen a internován v broumovském klášteře. Po půl roce byl přemístěn do internačního tábora v Králíkách, odkud byl propuštěn v roce 1961. Poté nesměl vykonávat církevní povolání. Pracoval postupně v Želivě, Pelhřimově a Humpolci jako noční hlídač na stavbě.²²⁴ Jeho kádrový posudek z prosince roku 1949 o něm hovořil spíše negativně a hodnotil ho jako pokryteckého člověka. Jeho postoj k lidově demokratické vládě byl hodnocen jako odmítavý. Jeho profil nevylepšila ani skutečnost, že byl funkcionářem lidové strany, za níž působil v národním výboru v Želivě. Jeho postoj k Sovětskému svazu byl hodnocen jako reakční a podle hodnocení stranických orgánů důsledně prosazoval politiku Vatikánu. Svůj negativní postoj ke kandidátce národní fronty dal najevo tím, že při volbách hodil do urny prázdnou obálku. Velmi ostře vystupoval také proti Katolické akci a Katolickým novinám. Četl také v kostele pastýřské listy a podepsal resoluci proti zákonu. V rozpočtech měl údajně uvádět neúměrně vysoké položky.²²⁵

V roce 1966 odešel do důchodu, ale zůstal v Želivě. O dva roky později se vrátil do duchovní správy v Želivě a Senožatech. Řeholní povolání však vykonával pouhé tři roky, než v roce 1971 odešel definitivně do důchodu. V následujícím roce zemřel

²²³ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²²⁴ Srov. Tamtéž.

²²⁵ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

v pelhřimovské nemocnici poté, co ho srazil autobus. V Želivě byl pochován opatem Bohumilem Vítem Tajovským.²²⁶

6.8 Metoděj Karel Ťoukálek

Narodil se v roce 1907 v Želivě. Svou životní dráhu zřejmě již od počátků spatřoval v řeholním povolání. Hned v roce 1929, kdy složil maturitní zkoušku na arcibiskupském gymnáziu v Praze, totiž vstoupil do noviciátu želivského kláštera. Řeholní směr svého života potvrdil na den přesně o čtyři roky později, v roce 1933, kdy v Želivě složil slavné řeholní sliby. Kněžské svěcení přijal z rukou biskupa Pýchy v červnu roku 1934. V roce 1936 byl jmenován kaplanem v Humpolci. V této funkci zůstal jeden rok. V následujícím roce 1937 byl ustanoven farářem ve Vojslavicích, kde působil mnoho dalších let.²²⁷

Velké problémy pro něj znamenala druhá světová válka. Na konci února 1945 byl zatčen příslušníky německého gestapa. Výslechy ze strany okupantů podstoupil, a soudě podle jeho dalšího osudu také vytrpěl, v Táboře. Po výsleších byl uvězněn ve čtvrtém dvoře Malé pevnosti v Terezíně, kde nuceně pobýval až do definitivní německé kapitulace v roce 1945. Po osvobození terezínského koncentračního tábora se stal pacientem tamní nemocnice Kreta. Důvodem jeho hospitalizace bylo zotavení z následků skvrnitého tyfu, jímž se nakazil během svého nedobrovolného pobytu v koncentračním táboře. Na svou faru do Vojslavic se vrátil na konci května roku 1945.²²⁸

O jeho osudech v průběhu let padesátých nejsou v dostupných materiálech žádné záznamy. Víme pouze, že byl kádrově řazen do druhé, tedy bezproblémové skupiny. Podepsal prohlášení Katolické akce, s níž měl také sympatizovat. Obavy, ani oddanost k nadřízeným, nijak veřejně neprojevoval. K lidově demokratickým

²²⁶ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě, Želiv, 1977.* Nепublikovaný tisk.

²²⁷ Srov. Tamtéž.

²²⁸ Srov. Tamtéž.

pořádkům v republice nevystupoval nepřátelsky.²²⁹ Katalog členů kláštera v Želivě se zmiňuje až o jeho smrti. Zemřel na cukrovku v nemocnici v Ledči nad Sázavou v září roku 1963. Pochován byl rovněž v září v Želivě královéhradeckým kanovníkem Dr. Karlem Jonášem.²³⁰

6.9 Cyril František Foral

Narodil se v roce 1908 v rakouské Vídni. Počátek jeho řeholního života spadá do roku 1929, kdy vstoupil do noviciátu premonstrátského kláštera na pražském Strahově. Členem strahovského konventu však byl pouze necelé tři roky. V říjnu roku 1933 přestoupil do kláštera v Želivě. V červenci roku 1934 se definitivně zasvětil pro řeholní život, když v Želivě složil slavné řeholní sliby. Kněžské svěcení přijal z rukou biskupa Píchy v želivském klášterním kostele o dva týdny později. V roce 1935 mu byla svěřena funkce katechety ve Lhoticích. Pedagogické profesi se věnoval po dobu dvou let, než byl v roce 1937 ustanoven kaplanem v Humpolci. Po dalších šesti letech, v roce 1943, byl ustanoven farním administrátorem v Senožatech. Na sklonku Druhé světové války, v únoru 1945, byl zatčen gestapem a odvezen do Tábora k výslechu. Následovně však nebyl uvězněn, ale po výslechu byl propuštěn na svobodu.²³¹

V únoru roku 1951 odešel ze Senožat a nastoupil na místo administrátora v Lánech. O dva roky později, roku 1953, přesídlil do Velvar, kde působil opět v administrátorské funkci.²³² Kádrově byl hodnocen jako vznětlivá povaha. Přesto však byl jeho poměr k lidem chápán jako dobrý. Dokázal lidově mluvit, někdy až vulgárně. Byl zdůrazněn jeho zájem o materiální zajištění a jeho záliba v pití alkoholu, kvůli které neměl být oblíbený u svých představených. Jeho kněžská činnost nebyla

²²⁹ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 770, inv. č. 1795.

²³⁰ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²³¹ Srov. Tamtéž.

²³² Srov. Tamtéž.

hodnocena jako nijak zvláštní. Na faře musel žít sám, protože mu opat zakázal vzít si tam mladou kuchařku. Jeho politické postoje byly hodnoceny spíše negativně a poměr k lidové demokracii nebyl vnímán jako nepřátelský. Nebyl nijak veřejně aktivní a ani nebyl členem žádné politické strany. Jeho vztah k pracujícím lidu a k Sovětskému svazu byl dobrý. Byl zdůrazněn jeho kritický postoj k církevní hierarchii. Chování za okupace měl také bezproblémové, dokonce byl krátkou dobu vězněn. V předvolební době nebyl nijak aktivní. Podepsal prohlášení Katolické akce, a také souhlas s platovým zákonem. Zúčastnil se slavnostního zasedání Národního shromáždění. Nikdy nečetl pastýřské listy a podepsal zdravici J. V. Stalinovi.²³³ V roce 1962 byl komunistickými státními orgány zatčen a na dva roky uvězněn. Po propuštění, v roce 1964, nesměl vykonávat řeholní povolání. Pracoval proto jako slévač v kladenských ocelárnách. Ještě téhož roku byl opět uvězněn a následně odsouzen.²³⁴

Do důchodu odešel v roce 1968. Léta stáří trávil v Kmetiněvsi u Velvar, kde také v roce 1978 zemřel. Pohřben byl pražským arcibiskupem kardinálem Tomáškem na hřbitově v Buděňčích.²³⁵

6.10 Nepomuk Václav Pikl

Narodil se v Praze v roce 1910. Středoškolská studia absolvoval na arcibiskupském gymnáziu v Praze-Bubenči. Maturitní zkoušku složil v červnu roku 1929. Ještě téhož roku začal v Hradci Králové studovat první ročník bohosloví. Do noviciátu želivského kláštera vstoupil v srpnu roku 1930. Ve studiích 2. až 4. ročníku teologie pokračoval až do roku 1934, kdy v červenci složil v želivském klášteře slavné řeholní sliby a slavnostně přijímá kněžské svěcení z rukou biskupa Píchy. Soukromě pak pokračoval ve studiu 5. ročníku teologie. V průběhu

²³³ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

²³⁴ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²³⁵ Srov. Tamtéž.

roku 1935 nastoupil na vojenskou službu. V roce 1937 byl ustanoven kaplanem v Humpolci.²³⁶

V této funkci působil i v průběhu druhé světové války. Zatýkáni gestapa, v únoru 1945, se nevyhnulo ani jemu. Byl zatčen a stejně jako řada dalších jeho spolubratrů vyslýchán na gestapu v Táboře. Neminulo ho ani uvěznění ve dvoře číslo IV. v Malé pevnosti koncentračního tábora v Terezíně. Na svobodu se dostal po osvobození koncentračního tábora v Terezíně a po porážce Třetí říše, na počátku května roku 1945. Na konci května se směl vrátit zpět do funkce humpoleckého kaplana. Vliv válečného období se v jeho životě významně projevil ještě jednou, když v roce 1946 asistoval při popravě oběšením dvou odsouzených kolaborantů z Humpolce a z Budíkova.²³⁷

Spolu se Štěpánem Prokúpkem je autorem návrhu jubilejní želivské klášterní medaile z roku 1949. Sám se pak ujímá veškerých úkolů spojených s její ražbou, kterou osobně zařizuje ve státní mincovně v Kremnici a dokonce ji financuje z vlastních finančních prostředků. V roce 1951 se opět zasluhuje o kulturní bohatství želivských premonstrátů, když přiváží ze Strahovského kláštera okolo čtyřiceti obrazů. Jsou na nich převážně portréty želivských opatů. Převážná většina jich byla umístěna na faře v Mladých Bříštích. V klášteře tou dobou viset nemohly, protože ten byl pro církevní účely po akci K uzavřen. Dnes se tyto obrazy nacházejí v budově konventu.²³⁸

Byl dalším z želivských bratří, který byl přiřazen do čtvrté kádrové skupiny a stal se tedy osobou nepohodlnou a nežádoucí. V posudku mu byla negativně přičtena skutečnost, že nesouhlasil s Katolickou akcí. Jeho profil nevylepšilo ani veřejné čtení pastýřských listů a údajný „*krajně nepřátelský postoj*“²³⁹ vůči režimu.²⁴⁰

²³⁶ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²³⁷ Srov. Tamtéž.

²³⁸ Srov. Tamtéž.

²³⁹ MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

²⁴⁰ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

V roce 1952, po smrti Pulgenta Nováka, byl jmenován do funkce administrátora na faře v Jiřicích. Zde působil po dobu dalších šesti let, do roku 1958, kdy přesídlil do stejné funkce v obci Nížkov, která leží ve Žďárském okrese. Zde však působil pouze dva týdny. Po velikonocích, 15. dubna, byl zatčen příslušníky komunistické Státní bezpečnosti. Souzen byl, spolu s dalšími členy kláštera v Želivě, v Jihlavě. Rozsudek si z úst soudce vyslechl 7. července téhož roku. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 4 roky, ztrátě občanských práv na 5 let a ke ztrátě veškerého majetku. Spolu s ostatními odsouzenými byl umístěn do věznice ve Valdicích.²⁴¹

Na svobodu se dostal po amnestii 9. května roku 1960. Nesměl však vykonávat řeholní povolání. Byl usazen v Božejově v okrese Pelhřimov a pracoval na pozici lisaře v národním podniku Agrostroj v Pelhřimově. Do důchodu odešel v roce 1980. Stáří trávil také v Božejově. Zemřel v okresní nemocnici v Pelhřimově v roce 1980. Pochován byl v Želivě kapitulním děkanem královéhradecké diecéze. Pohřbu se zúčastnilo dalších přibližně 80 kněží.²⁴²

6.11 Rafael Antonín Vosmík

Narodil se v Humpolci v roce 1912. Středoškolská studia absolvoval na arcibiskupském gymnáziu v Praze - Bubenči. Maturitní zkoušku složil v roce 1931. V této době již byl rozhodnut pro život řeholníka. Již v srpnu roku 1931 vstoupil jako novic mezi členy kláštera v Želivě. V srpnu roku následujícího složil jednoduché řeholní sliby. Slavné sliby složil o tři roky později, v srpnu roku 1935. Kněžské svěcení přijal dne 29. června 1937 v Hradci Králové. Primiční mši svatou sloužil v želivském klášterním kostele 4. července téhož roku. Od září roku 1939 působil jako administrátor v Herálci

²⁴¹ Srov. ABS Praha, materiál a. č. V-950 ČB, vyšetřovací spis.

²⁴² Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

u Humpolce. V roce 1940 působil ve stejné funkci ve Větrném Jeníkově a v Branišově.²⁴³

Na konci února 1945 byl spolu s dalšími spolubratry zatčen gestapem a vyslýchán v Táboře. Na rozdíl od některých ostatních měl štěstí a nebyl uvězněn v Malé pevnosti koncentračního tábora v Terezíně.²⁴⁴

Jeho další zatčení už měl na svědomí komunistický režim před Velikonocemi roku 1958. Byl zatčen příslušníky Státní bezpečnosti a byl odvezen ke krajskému soudu v Jihlavě. Byla mu přiřítána protistátní činnost a měl se tajně scházet se členy premonstrátského řádu, kde měli pomlouvat tehdejší politiku strany a vlády a chystat se na zvrát lidově demokratické republiky.

Měl také připravovat obnovení řádové a klášterní činnosti a za tímto účelem se měl podílet na získávání mladých lidí k tajnému vstupu do premonstrátského řádu. Pomohl také Janu Chmelařovi k tajnému složení jednoduchých slibů. V roce 1952 měl ve Větrném Jeníkově přijmout pověření k ilegální činnosti ve funkci vedoucího oblasti Humpolec a Havlíčkův Brod, na jehož základě měl spravovat a řídit duchovní život v uvedených oblastech. Od roku 1956 měl navázat ilegální kontakt s odsouzeným opatem Tajovským, kterého měl skrytě informovat o tajné činnosti řádu. Se zprávami od Tajovského měl seznamovat ostatní řeholníky.²⁴⁵

V roce 1950 přijal pověření zástupce vedoucího premonstrátského řádu pro želivskou kanonii a v roce 1956 umožnil Janu Chmelařovi obnovení řádových slibů. V letech 1951 - 1953 měl za stejných okolností přijmout řádové sliby od noviců Jaroslava Smíška a Josefa Kotlíka. Oficiálně byl obviněn z nepřátelství k lidově demokratickému řádu a z podvratné činnosti proti lidově demokratickému státnímu zřízení, přičemž se měl údajně trestné činnosti dopustit za zvláště přitěžujících

²⁴³ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁴⁴ Srov. Tamtéž.

²⁴⁵ Srov. ABS Praha, materiál a. č. 958920 MV.

okolností. Odsouzen byl pro trestný čin podvracení republiky podle § 79 a/ odst. 1, odst. 3 písm. b trestního zákoníku. Rozsudek byl vynesen 7. července téhož roku. Rafael Vosmík byl odsouzen na 4 a půl roku odnětí svobody, ke ztrátě občanských práv a ke ztrátě majetku.²⁴⁶

Vězněn byl ve věznici ve Valdicích. Na svobodu byl propuštěn po prezidentské amnestii v roce 1960.²⁴⁷ Po propuštění byl sledován a o jeho činnosti byly podávány na ministerstvu vnitra podrobné zprávy, včetně toho, kdy s kým a o čem mluvil. K jeho osobě byl založen spis s krycím názvem Filozof. Podle tohoto materiálu se měl často tajně scházet s premonstrátem Piklem a opatem Tajovským. Měl být aktivně sledován v pozorovacím svazku a rozpracováván současně osobou opata Tajovského. Na jeho osobu donášela řada důvěrníků. V roce 1965 začala k jeho osobě docházet vhodná agenda, tak bylo rozhodnuto o tom, že bude požádáno oblastní oddělení ministerstva vnitra o získávání dalších poznatků k jeho osobě. Na Jihlavu měl totiž silné vazby. K jeho sledování měl být využit spolupracovník Mojmir a to takovým způsobem, že při zpracování pozorovacího svazku „OPAT“ a laických osob z Havlíčkova Brodu měl získávat informace také o Vosmíkovi.²⁴⁸

O vzájemných stycích Vosmíka a Tajovského měl být využíván důvěrník s krycím jménem Pavel, který měl možnost čas od času Tajovského navštívit a mluvit s ním o náboženských problémech. Mělo být provedeno dožádání na krajskou správu ministerstva vnitra s požadavkem, aby při úkolování A. Huberta k osobě Tajovského se rovněž zaměřili na získávání poznatků k Vosmíkovi. Případně mělo být provedeno přímé napojení. Důvěrník Jahoda například rozdělil, že při vyhlášení amnestie v roce 1965 ironicky prohlašoval, že se snad již také brzy dočká a půjde opět do duchovní správy. Pozorovací svazek byl ukončen v roce

²⁴⁶ Srov. Praha, materiál a. č. 958920 MV.

²⁴⁷ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁴⁸ Srov. ABS Praha, materiál a. č. 958920 MV.

1968, protože v průběhu sledování nebyly zjištěny žádné okolnosti, které by potvrzovaly důvody jeho zavedení.²⁴⁹

Po návratu z vězení nesměl, stejně jako velká část jeho spolubratrů, vykonávat řeholní povolání. Nastoupil tedy do občanského zaměstnání. Pracoval v kamenolomu v Pavlově. K řeholnímu životu se směl vrátit až v roce 1968, kdy se stal administrátorem v Herálci a byl jmenován vikariátním sekretářem. V roce 1970 byl jmenován biskupským notářem.²⁵⁰

O dva roky později, v roce 1972, byl dosazen do funkce duchovního správce domova důchodců ve Věži. Tento domov důchodců měli v tehdejší době v péči sestry premonstrátky. Ještě téhož roku mu byla svěřena ještě další funkce. Stal se správcem havlíčkobrodského vikariátu. V roce 1975 nastoupil do úřadu administrátora v obci Skála. V roce 1979 se stal administrátorem humpoleckého děkanství a stejnou funkci vykonával také ve farnosti Kaliště. V témže roce mu byla svěřena funkce biskupského vikáře vikariátu v Humpolci.²⁵¹

Z duchovní správy humpoleckého vikariátu byl odvolán v roce 1992. Ve funkci administrátora v Kalištích a ve Věži i nadále zůstal. V roce 1996 onemocněl těžkou chorobou. Velkými bolestmi trpěl až do roku 1997, kdy zemřel v nemoci v Humpolci.²⁵²

6.12 Vojtěch Jan Morava

Narodil se v roce 1910 ve Svěpravicích v okrese Pelhřimov. Středoškolská studia absolvoval na gymnáziu v Pelhřimově. V roce 1931 zde také složil maturitní zkoušku. V tomtéž roce nastoupil studium teologie na semináři v Hradci Králové. Po čtyřech letech teologických studií vstoupil v červenci roku 1935 vstoupil do noviciátu želivského kláštera. Jednoduché řeholní sliby složil

²⁴⁹ Srov. ABS Praha, materiál a. č. 958920 MV.

²⁵⁰ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

²⁵¹ Srov. Tamtéž.

²⁵² Srov. Tamtéž.

v Želivě v červenci následujícího roku. Slavné řeholní sliby složil v roce 1938 rovněž v Želivě. V témže roce přijal v Hradci Králové kněžské svěcení.²⁵³

Přímo v klášteře působil do roku 1942, kdy byl dosazen na místo faráře v Mladých Břištích. O jeho dalším životě nejsou v dostupných pramenech až do roku 1956 žádné zprávy. V tomto roce byl jmenován administrátorem v Zachotíně. Zde působil do ledna následujícího roku.²⁵⁴ Z dřívější doby o něm víme pouze, že byl řazen ke čtvrté kádrové skupině a byl tedy nepřitelem režimu. Svůj otevřený nesouhlas s Katolickou akcí dával najevo mimo jiné tak, že strhával plakáty s jejím prohlášením. Také četl v kostele pastýřské listy a nijak se neskrýval svým údajně krajně odmítavým postojem k režimu.²⁵⁵

Až do roku 1967, kdy byl do stejné funkce a na stejném místě jmenován podruhé, chybí údaje o jeho životě. V roce 1970 byl jmenován do funkce osobního děkana. V následujícím roce mu byl svěřen úřad biskupského notáře. Do důchodu odešel v roce 1987. Údaj o datu jeho úmrtí v katalogu členů premonstrátského kláštera v Želivě chybí.²⁵⁶

6.13 Klement František David

Narodil se v roce 1917 ve Svěpravicích. Mezi ostatní bratry v želivském klášteře se zařadil v roce 1937, kdy vstoupil do zdejšího noviciátu. Jednoduché řeholní sliby složil přesně o rok později. Slavné sliby složil už průběhu druhé světové války, v roce 1941. Kněžské svěcení přijal v Hradci Králové v roce 1943. V roce 1945 byl jmenován kaplanem v Humpolci. Zatčení gestapem se mu, na rozdíl od některých jeho spolubratrů, v únoru roku 1945 vyhnulo. Druhá světová válka však jeho život

²⁵³ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁵⁴ Srov. Tamtéž.

²⁵⁵ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 770, inv. č. 1795.

²⁵⁶ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

poznamenala až po svém skončení. V červenci roku 1946 asistoval v humpolecké věznici u popravě oběšením dvou kolaborantů Wilda a Nacházela.²⁵⁷

V roce 1951 pocítil na vlastní kůži nepřízeň komunistické státní moci. Musel povinně nastoupit na základní vojenskou službu. Jako duchovní katolické církve však nesměl sloužit u ozbrojených jednotek. Byl tedy přidělen k nechvalně známým Pomocným technickým praporům, známým pod vžitou zkratkou PTP. Z výkonu vojenské služby se vrací v květnu roku 1954.²⁵⁸ Kádrově byl zařazen ke čtvrté skupině, což z něj dělalo dalšího nepřítele režimu. Otevřeně totiž nesouhlasil s lidovou demokracií i s Katolickou akcí. Pastýřské listy, které byly komunistům trnem v oku, četl. Byl také jejich kolporátem.²⁵⁹ Hned na počátku června 1954 byl jmenován administrátorem v Třebosicích u Pardubic a v Mikulovicích. V roce 1970 byl jmenován biskupským notářem. V roce 1976 byl jmenován administrátorem v Jezbořicích.²⁶⁰

Zemřel v roce 1992 v nemocnici v Pardubicích. Pohřební obřad se konal v Třebosicích a ještě týž den odpoledne v Želivě. Hlavním celebrantem byl biskup Karel Otčenášek. Pohřeb v Želivě sloužil opat Bohumil Vít Tajovský za účasti dalších přibližně osmdesáti kněží.²⁶¹

6.14 Evermond Karel Burda

Evermond Burda je jedním ze členů premonstrátského kláštera v Želivě, kteří byli nejvíce poznamenáni oběma totalitními režimy, které v průběhu 20. století vládly na našem území. Narodil se v roce 1919 v Dunicích. Členem želivského kláštera se

²⁵⁷ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁵⁸ Srov. Tamtéž.

²⁵⁹ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 770, inv. č. 1795.

²⁶⁰ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁶¹ Srov. Tamtéž.

stal v roce 1939, kdy vstoupil do zdejšího noviciátu. O rok později zde také složil jednoduché řeholní sliby.²⁶²

Druhá světová válka však jeho řeholní život a zasvěcení pro něj výrazně zbrzdila. V roce 1943 byl totiž totálně nasazen a odvezen na práci do Říše. O Velikonocích téhož roku dostal ve Vratislavi, kde by nasazen, nižší svěcení od kardinála Bertranda. Z Německa se zpět do kláštera vrátil v únoru roku 1945 a v září stejného roku zde složil slavné řeholní sliby. Kněžské svěcení přijal v roce 1946.²⁶³

Spolu s ostatními spolubratry byl, v noci ze 13. na 14. dubna roku 1950 v rámci Akce K, zatčen a uvězněn v internačním klášteře Broumov a posléze byl přesunut do dalšího internačního tábora v Králíkách.²⁶⁴ Kádrový posudek pro něj vyzněl negativně. Byl chápán jako společenský, ale zbrklý člověk. K vylepšení jeho profilu nepřispěla ani skutečnost, že se pořád stýkal s bývalými funkcionáři Orla, a také se věnoval mládeži, pro niž pořádal častá duchovní cvičení. V plnění povinností byl hodnocen jako pečlivý, ale pokrytecký. Poměr k lidové demokracii měl krajně odmítavý a byl vnímán jako spolehlivý stoupenec politiky Vatikánu a všech svých představených. Byl členem Lidové strany, funkcionářem Orla a Svazu katolické mládeže. Kandidátku národní fronty odmítal, a proto také u voleb vhodil do urny prázdnou obálku. Veřejně vystupoval proti Katolické akci a Katolickým novinám, Pastýřské listy četl.²⁶⁵ Roku 1951 musel povinně nastoupit na základní vojenskou službu. Po návratu z vojny, v roce 1954, nesměl vykonávat žádné církevní povolání. Nastoupil tedy do národního podniku Konstruktiva v Praze jako stavební dělník.²⁶⁶

Po Velikonocích roku 1958 byl zatčen a uvězněn příslušníky Státní bezpečnosti. Souzen byl u krajského soudu v Jihlavě. Na počátku července téhož roku si vyslechl z úst soudce rozsudek.

²⁶² Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

²⁶³ Srov. Tamtéž.

²⁶⁴ Srov. Tamtéž.

²⁶⁵ Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

²⁶⁶ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

V něm mu byly uloženy tři roky vězení a ztráty občanských práv. Výkon trestu nastoupil spolu s ostatními odsouzenými spolubratry ve vězení ve Valdicích. Na svobodu byl propuštěn po prezidentské amnestii v květnu roku 1960. I nadále však nesplňoval kádrové požadavky komunistické státní moci, takže se nesměl vrátit k duchovnímu povolání. Nastoupil tedy zpět do n.p. Konstruktiva na místo, které zastával před svým uvězněním.²⁶⁷

Státní souhlas k výkonu církevního povolání a spolu s tím i možnost návratu k církevnímu životu získal až v září roku 1969, kdy je také jmenován děkanem v Humpolci. V listopadu téhož roku mu byla svěřena funkce biskupského vikáře. V rámci této úlohy spravoval část někdejšího vikariátu Lipnice nad Sázavou. Zároveň s tím byl jmenován administrátorem v Želivě.²⁶⁸

V roce 1971 byl zproštěn pozice administrátora na farách v Jiřicích a v Želivě a byl jmenován do stejné funkce ve farnosti v Kalištích. Zemřel ve věku pouhých 59 let v roce 1978. Pohřeb se konal v děkanském kostele v Hupolci, odkud byl převezen do Želiva. Ze zdejšího klášterního kostela byl vypraven pohřební průvod na hřbitov svatých Petra a Pavla, kde byl uložen do řádové hrobky. Pohřebního průvodu se účastnila asi stovka kněží.²⁶⁹

6.15 Heřman Jiří Rouč

Narodil se v roce 1923 v Kutné Hoře. Studium teologie zahájil v biskupském semináři v Hradci Králové v roce 1942. Do noviciátu v Želivském klášteře vstoupil krátce po skončení Druhé světové války, v srpnu roku 1945. Jednoduché řeholní sliby složil v následujícím roce 1946. Slavné sliby složil v Želivě v květnu

²⁶⁷ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.*

²⁶⁸ Srov. Tamtéž.

²⁶⁹ Srov. Tamtéž.

roku 1948. V průběhu následujícího měsíce přijal kněžské svěcení v Hradci Králové.²⁷⁰

Po likvidaci klášterů v rámci Akce K byl uvězněn v internačním klášteře Broumov. Na podzim téhož roku nastoupil na teologickou fakultu, aby se připravil na složení doktorátu.²⁷¹ Jeho kádrový posudek vyzněl velmi kladně, pro jeho „pokrokovou“ povahu. Při studiu teologie dojížděl vypomáhat faráři Ťoukálkovi se zprávou jeho tří farností. V průběhu nedělí a svátků sloužil bohoslužby v Želivě a ve Lhoticích. Působil jako externí učitel náboženství v Želivě a Svěpravicích. Vykonával administrativní práce. Z hlediska kádrového profilu byl zařazen do III. skupiny. V roce 1952 se ujal funkce administrátora v Solopiskách u Kutné Hory a později i v Suchdole.²⁷²

V průběhu listopadu roku 1953 byl na StB podán návrh na spolupráci s ním. Tento návrh byl odůvodněn tím, že Rouč, jako reakční kněz římsko katolické církve a bývalý člen řádu premonstrátů měl velmi dobré kontakty s ostatními bývalými členy řádu, kteří měli mít nepřátelské postoje k lidově demokratickému zřízení. U těchto duchovních měl Rouč vybudovanu důvěru. Bylo to potvrzeno také skutečností, že při prvním kontaktu s příslušníky StB předal materiál takového charakteru, který by ho velmi zkompromitoval. Ve správách které předal ještě před oficiálním navázáním spolupráce, se jevil jako velmi inteligentní člověk, který byl ochoten k plnění všech úkolů, aniž by se bál, že tím někoho zradí. Jako člen premonstrátského řádu mohl tudíž podávat zprávy o jeho ostatních členech, kteří se v té době měli projevovat reakčně. Dále měl také možnost podávat zprávy o činnosti premonstrátů v internačním středisku v Králíkách. Byl s nimi totiž v kontaktu a často za nimi dojížděl. Mimo těchto úkolů měl být použit pro potřeby oblastní organizace StB Kutná Hora a pro oddělení teroru II. odboru Krajské správy StB Praha. Kvůli výše uvedeným informacím se jevil jako vhodný tip pro spolupráci s StB. První úkol, který mu měl být svěřen, byla

²⁷⁰ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁷¹ Srov. Tamtéž.

²⁷² Srov. MZA Brno, fond KNV Jihlava, karton č. 841, inv. č. 1932.

návštěva Karla Františka Příhonského v internačním středisku v Králíkách. Měl od něj získat informace o útěku jednoho s premonstrátských bratrů přes hranice, případně kudy tento muž šel a kdo mu útěk zprostředkoval. Byl vypracován i přesný plán, jakým způsobem bude spolupráce s Roučem navázána. Měl být pozván na schůzku do Prahy. V průběhu této schůzky měl být odveden na izolaci zdejší správy StB do Konviktské ulice, kde mu měl být po náležitém zhodnocení možností předložen k podpisu slib o spolupráci. Nebylo předpokládáno, že by spolupráci odmítl, a pro tento případ tudíž nebyla učiněna žádná další opatření. Zprostředkování podpisu spolupráce dostal na úkol podporučík Vrba společně s náčelníkem oddělení číslo 3 podporučíkem Laciným. Samotné navázání spolupráce bylo provedeno 19. listopadu 1953.²⁷³

Rouč předal do rukou StB část historického archivu židovského kláštera, která byla před zrušením kláštera v roce 1950 ukryta. Tyto dokumenty tvořilo 77 pergamenů s pečeti. Datovány byly od roku 1233 až do roku 1699. Dále se jednalo o svazek opisů pergamenů a několik fotokopií.²⁷⁴

Rouč byl poté nasazen na velké množství osob z okruhů svých známých, ale často také navazoval nové kontakty s osobami, které měl sledovat. Uvedl například, že v době, kdy byl internován v Broumově, byl rozčilen kvůli jednání převora želivského kláštera Augustina Josefa Vrbského, který mu těsně před vyklizením kláštera dal za úkol, aby se postaral o ukrytí klášterních pokladů. Jednalo se o stříbrné kříže a další zlaté věci, které ukryl, nesdělil však kde.²⁷⁵

V hodnocení, které na něj vystavil třetí odbor StB v dubnu 1954, byl hodnocen jako spolehlivý spolupracovník, který plnil všechny uložené úkoly svědomitě, aniž by se u něj projevovalo nějaké vymlouvání nebo vytáčení. Zprávy, které přinesl, byly hodnoceny jako nezkreslené a korektní. Dokonce byl vyslán na jednoho spolupracovníka StB, čímž se potvrdila jeho

²⁷³ Srov. ABS Praha, materiál a.č. 701583 MV.

²⁷⁴ Srov. Tamtéž.

²⁷⁵ Srov. Tamtéž.

pravdomlupnost. Orgány StB si cenily jeho charakteru, protože se svěřoval se všemi osobními záležitostmi, včetně jeho intimních styků se ženami.²⁷⁶ V dalších hodnoceních byl popisován jako „*nejschopnější spolupracovník v problematice římskokatolické církve*“.²⁷⁷

Hodnocení Heřmana Jiřího Rouče jako agenta je však nutné brát s jistou rezervou. Tato hodnocení psal většinou člověk, kterému daný agent podléhal a mohl mít sklon k přikrášlování a zveličování výsledků práce daného agenta. Hodnocení a výsledky podřízené osoby se totiž projevily i na jeho vlastním služebním úspěchu. Není proto divu, že hlášení byla často, třeba i nevědomě, upravována tak, aby byla politicky a ideově korektní, a aby co možná nejsprávněji vyzněla v očích nadřízených.

V roce 1970 nastal v jeho životní dráze zásadní zvrát, když ukončil svou službu v církvi a řeholní život. V následujícím roce se, na Staroměstské radnici v Praze, oženil. Nastoupil také na místo archivního pracovníka v Kutné Hoře. Zemřel v roce 1993. Pochován byl v Suchdole.²⁷⁸

6.16 Kosmas Milík Blahák

Narodil se koncem roku 1923 v Dolní Lhotě na Moravě. Do řeholního života vstoupil ve věku 25 let, v roce 1948. Tehdy se stal novicem mezi spolubratry v želivském klášteře.²⁷⁹

Spolu s ostatními byl v rámci Akce K, v noci ze 13. na 14. dubna zatčen a internován v Broumově. V této době vystoupil z premonstrátského řádu. V témže roce započal teologická studia na bohoslovecké fakultě v Praze. Kněžské svěcení přijal v roce

²⁷⁶ Srov. ABS Praha, materiál a.č. 701583 MV.

²⁷⁷ ABS Praha, materiál a.č. 701583 MV.

²⁷⁸ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁷⁹ Srov. Tamtéž.

1953. Působil jako diecézní kněz v Litoměřické diecézi. V této funkci setrval až do roku 1961, kdy tragicky zahynul.²⁸⁰

6.17 Leo Zdeněk Vondráček

Narodil se v roce 1929 ve vesnici Čejov, nedaleko Humpolce. Mezi členy noviciátu kláštera v Želivě se zařadil v roce 1948. Akce K, v roce 1950, znamenala nedobrovolný odchod z kláštera a internaci v Broumově i pro něj. V tomtéž roce nastoupil výkon základní vojenské služby. Po návratu z vojny, přesné datum chybí, pracoval v civilním zaměstnání, protože z politických důvodů nesměl působit v rámci církve.²⁸¹

Spolu s řadou ostatních po Velikonocích roku 1958 zatčen příslušníky komunistické Státní bezpečnosti. Souzen a odsouzen byl u krajského soudu v Jihlavě. Byl odsouzen k jednomu roku odnětí svobody. Po propuštění, v roce 1959, vystoupil z premonstrátského řádu a oženil se. Zemřel v roce 1997 v Třebíči.²⁸²

6.18 Milo Jaroslav Smíšek

Narodil se v roce 1930 v Jindřichově Hradci. Členem noviciátu v Želivě se stal až po nástupu komunistického totalitního režimu k moci, v roce 1949.²⁸³ Udělat takovéto rozhodnutí bylo v té době jistě odvážným činem, který vyžadoval značnou jistotu ve víře a velkou míru odhodlání.

Po obsazení kláštera v rámci Akce K, v únoru roku 1950 z řádu odešel. Pracoval na pozici archiváře v Třeboni. Při

²⁸⁰ Srov. PIKL, N., V., *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě, Želiv, 1977.* Nепublikovaný tisk.

²⁸¹ Srov. Tamtéž.

²⁸² Srov. Tamtéž.

²⁸³ PIKL, N., V., *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě, Želiv, 1977.* Nепublikovaný tisk.

nástupu do této funkce byl podroben zvláštní prověrce, která hodnotila jeho minulost i příbuzenské vztahy. Jeho členství v lidové straně studium teologie i členství v řádu Premonstrátů přispělo k tomu, že závěrem této prověrky bylo doporučení, aby byl z funkce uvolněn a vystřídán poté, co bude nalezen jiný kvalitní a kádrově nezávadný pracovník.²⁸⁴

V rámci akce „PRAMEN“ získali příslušníci StB dokumenty, které měly svědčit o jeho nepřátelském postoji k lidově demokratickému zřízení a o jeho nepřátelské činnosti. I přes zákaz udržoval styky s bývalými členy premonstrátského řádu se tajně připravoval na kněžské svěcení. V roce 1951 tajně složil jednoduché řeholní sliby pro případ obnovy řádu, se kterou měli jeho společníci i on údajně počítat při zvratu lidově demokratického zřízení. V souvislosti s tím byl také dvakrát vyslýchán u Krajské správy ministerstva vnitra v Jihlavě. Jako svědek se tuto činnost snažil popřít. Nebylo vyloučeno, že by jeho případ mohl být projednáván soudně.²⁸⁵

V roce 1959 opustil republiku a v Rakousku vstoupil do kongregace Těšitelů. K jeho velké smůle se nešťastně zranil a musel proto být z kongregace vyřazen. Pro opuštění republiky byl v Československu trestně stíhán a za tímto účelem byl také veden vyšetřovací spis. V něm bylo uvedeno, že 1. září 1959 odjel na zájezd do Rakouska, ale po uplynutí doby, kterou měl pro pobyt v zahraničí povolenu, se do republiky nevrátil. Pouze zaslal své matce dopis, ve kterém jí sdělil, že se do republiky už vrátit nehodlá. Podle tehdejších komunistických zákonů se jednalo o nelegální opuštění republiky. Cesta do zahraničí mu byla povolena na základě jeho dobré pracovní i osobní morálky, a také protože byl jeho postoj v lidově demokratickém řízení hodnocen jako kladný. Na základě tohoto zjištění bylo nařízeno vyšetřovacímu oddělení krajské správy ministerstva vnitra v Českých Budějovicích, aby bylo proti osobě Jaroslava Smiška zahájeno vyšetřování a vzneseno obvinění pro trestní čin opuštění republiky podle §95 odst. 1 trestního zákoníku v jeho

²⁸⁴ Srov. ABS Praha, materiál a.č. 1015/1930., personální spis.

²⁸⁵ Srov. ABS Praha, materiál a.č. V-982 ČB, vyšetřovací spis.

nepřítomnosti. Samotné trestní stíhání bylo zahájeno 23.zářím 1959. Stejněho dne byla u něj za účelem vyšetřování nařízena také domovní prohlídka. Kvůli tomuto případu byla také vyslýchána jeho matka. Návrh na přerušování trestního stíhání byl podán již na konci měsíce září roku 1959. Trestní stíhání mělo být přerušeno až do doby, kdy by se obviněný měl vrátit zpět na území republiky.²⁸⁶

Do rodné vlasti se z Rakouska vrátil v roce 1968, kdy také znovu vstoupil do premonstrátského řádu. V následujícím roce složil slavné řeholní sliby. V roce 1970 učinil další krok k prohloubení vlastního řeholního života, když byl vysvěcen nejprve na podjáhena a posléze na jáhna. Kněžské svěcení přijal z rukou biskupa Hloucha v Jindřichově Hradci v roce 1971. Na počátku července téhož roku sloužil primiční mši svatou v Jindřichově Hradci. Kázání na této mši pronesl jindřichohradecký administrátor a biskupský vikář Kavale. Této slavnostní mše svaté se zúčastnil také želivský opat Bohumil Vít Tajovský spolu s dalšími šesti spolubratry premonstráty, dvanácti světskými duchovními a osmi sestrami premonstrátkami. Ještě v srpnu téhož roku byl jmenován do funkce kaplana v Pelhřimově.²⁸⁷

V roce 1972 přijal funkci administrátora v Deštné u Jindřichova Hradce. Do stejné funkce byl jmenován ještě několikrát na různých místech. Bylo to v Českých Velenicích, rok 1975, v Ševětíně, rok 1983, a ve Stráži nad Nežárkou, rok 1989. V těchto úřadech působil až do července roku 1993. V té době se vrátil zpět do mateřského kláštera v Želivě. Zde pak vypomáhal s duchovní správou ve farnostech v okolí Želiva. V roce 1993 byl jmenován do funkce kaplana v Košeticích.²⁸⁸

Zemřel v pelhřimovské nemocnici v roce 1997. Pohřben byl do řádové hrobky na hřbitově svatých Petra a Pavla v Želivě.²⁸⁹

²⁸⁶ Srov. ABS Praha, materiál a.č. V-982 ČB, vyšetřovací spis.

²⁸⁷ PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁸⁸ Srov. PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nepublikovaný tisk.

²⁸⁹ Srov. Tamtéž.

6.19 Stanislav Jan Chmelař

Narodil se v roce 1931 v Kletečné u Humpolce. Mezi želivské premonstráty se zařadil vstupem do noviciátu v roce 1949. Spolu s dalšími členy řádu byl v roce 1958 zatčen příslušníky Státní bezpečnosti a u krajského soudu v Jihlavě byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku.²⁹⁰

Když si uložený trest odseděl, tak opustil premonstrátský řád a oženil se. O jeho dalším životě se katalog členů želivského kláštera již nezmiňuje.²⁹¹

6.20 Josef Jiří Kotlík

Narodil se v Proseči u Kališť. Údaj o roku jeho narození v dostupných materiálech chybí. Velké zatýkání v roce 1958 se nevyhnulo ani jemu. U krajského soudu v Jihlavě však nebyl souzen na lavici obviněných, ale byl podroben výslechům jako svědek. Po ukončení soudního procesu z premonstrátského řádu vystoupil. Další údaje o jeho životě chybí.²⁹²

²⁹⁰ Srov. PIKL, N., V., *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě*, Želiv, 1977. Nепublikovaný tisk.

²⁹¹ Srov. Tamtéž.

²⁹² Srov. Tamtéž.

Závěr

Tuto práci jsem rozdělil do třech oblastí, z nichž každá se dívá na želivský klášter z jiného úhlu, a přesto všechny směřují ke stejnému cíli, kterým je popsat dopad zásahů komunistické strany na želivský klášter i na muže, kteří byli členy jeho kanonie.

První část tvoří úvod celé práce a obsahuje dvě podoblasti. První z nich je tvořena stručným průřezem dějinami kláštera a zachycuje významné okamžiky z jeho historie až do konce druhé světové války. Druhá podoblast se zabývá premonstrátským řádem, jeho stručnou historií a řeholí. Úvodní část jsem zařadil do práce, protože považuji za důležité pochopit historii a tradici Želiva k tomu, abychom mohli plně pochopit dopad komunistických represí vůči němu.

Druhá část již mapuje výpady komunistického režimu proti klášteru. Popisuje proticírkevní politiku komunistické strany, po jejím nástupu k moci a přípravu zákroku vůči klášterům. Věnuje se také obsazení a likvidaci samotného želivského kláštera, situaci kolem této události a opatření převážně ekonomického charakteru, která jí předcházela. Tuto část jsem vypracoval na základě studia literatury a archivních pramenů. Při získávání archivních materiálů k prostřední části jsem se potýkal hlavně s jejich nedostatkem. Archivní materiály popisující rušení kláštera nejsou příliš rozsáhlé a pro jejich získání bylo potřeba delšího bádání.

Třetí část je pak věnována jednotlivým členům želivské kanonie, do jejichž životů zasáhla pohnutá doba komunistické éry na konci 40. a počátku 50. let minulého století. Poslední část lze opět rozdělit na dvě dílčí podoblasti. První je věnována opatu Bohumilu Vítu Tajovskému, který je bezesporu nejznámější a nejvýznamnější želivskou obětí komunistického režimu. Druhá se pak věnuje ostatním členům kanonie a je vypracována výhradně za pomoci nepublikovaných materiálů. Jedná se jak o materiály archivní, tak o katalog členů řádu, který mi poskytl historik

kláštera v Želivě Jindřich Zdeněk Charouz O.Praem. Chtěl bych mu zde poděkovat, protože bez tohoto velmi cenného pramene bych tuto část práce nemohl vůbec uskutečnit.

Při bádání v archivech byla hlavní překážkou skutečnost, že některé materiály, vedené bývalou StB, byly skartovány. Tyto skartované dokumenty mohly být velmi cenným zdrojem dalších zajímavých informací pro moji práci i pro případný další výzkum. V oblasti životů členů kanonie, o nichž pojednává tato závěrečná část, vidím možné pole bádání v budoucnosti. Životní osudy řeholníků jsou oblastí nezmapovanou a jistě by si zasloužily studii ve větším rozsahu, než může poskytnout tato práce.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

CHAROUZ, J. Z. *Oživené dědictví*. Želiv: Kanonie premonstrátů, 1995. ISBN neuvedeno.

WEIS, M. *Svědectví dokumentů*. České Budějovice: Jih, 2009. ISBN 978-80-86266-33-6.

VAŠKO, V. *Neumlčená II*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4.

ŘÍHA, T. *Svatý Norbert*. Řím: Křesťanská akademie, 1971. ISBN neuvedeno.

VLČEK, P.; SOMMER, P.; FOLTÝN, D. *Encyklopedie českých klášterů*. PRAHA: Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

CHAROUZ, J. Z. *Šest hrdinských let*. Želiv: Kanonie premonstrátů, 2006. ISBN neuvedeno.

PALÁN, A.; PAULAS, J. *Člověk musí hořeti*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-126-6.

TAJOVSKÝ, V.; KOUBEK, K. *Želivské elegie*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1999. ISBN 80-902584-4-1.

Archivní materiály

Statní oblastní archiv Třeboň, fond: *Premonstráti Želiv*, karton 92, inv. č. 312, sig. Ai.

Moravský zemský archiv Brno, fond: *KNV Jihlava*, karton 841, inv. č. 1932.

Moravský zemský archiv Brno, fond: *KNV Jihlava*, karton 770, inv. č. 1795, sg. círck.

Archiv bezpečnostních složek Praha, materiál a. č. V-950 ČB, vyšetřovací spis.

Archiv bezpečnostních složek Praha, materiál a. č. 958920 MV.

Archiv bezpečnostních složek Praha, materiál a. č. 701583 MV.

Archiv bezpečnostních složek Praha, materiál a. č. 1015/1930, personální spis.

Archiv bezpečnostních složek Praha, materiál a. č. V-982 ČB, vyšetřovací spis.

Státní okresní archiv Pelhřimov, ONV Humpolec, karton 146, inv. č. 610, sig. 290/2.

Nepublikované texty

PIKL, N.V. *Katalog členů premonstrátského kláštera v Želivě, Želiv, 1977. nepublikovaný tisk.*

HOLUB, P. *Sám proti moci, Pelhřimov, 2001. nepublikovaný tisk.*

Seznam příloh

- Příloha I. Řeč Klementa Gottwalda z počátku roku 1949
- Příloha II. Projev Klementa Gottwalda z 27. června 1949
- Příloha III. Seznam řeholníků souzených 31. března 1950
- Příloha IV. Rozsudky vynesené v soudním procesu
s představiteli řádů

Příloha I.**Řeč Kementa Gottwalda z počátku roku 1949**

„Třeba si uvědomit, že po únoru a po rozbití legálních organizací, které ovládala naše reakce a které jí sloužili za legální plášť k ilegálnímu boji proti režimu, zůstává církev jediným zdrojem nepřátelských akcí. Tím nebezpečnější báze je toho, jelikož se opírá náboženství, o dobrou organizaci, o kvalifikované kádry, které celibátem drží pohromadě. Musíme vidět nepřítele. Nesmíme v tomto případě ztrácet nervy, s tím třeba počítat, a boj svedeme. Řekli jsme už, že nechceme svést formální boj na zlom, na takový „únor“ církve, to ještě nechceme, ale musíme pro to vytvořit předpoklad a ten boj, který vede církev proti nám, že zvedneme a že budeme vést ránu tak, že taktiku nebudou určovat oni, ale my.“

Příloha II.**Projev Klementa Gottwalda z 27. června 1949**

„Stojíme na samém počátku a nemůžeme počítat s tím, že akce skončí v krátké době. Také únor jsme připravovali od roku 1945 a konkrétně od roku 1947. Nyní se pouze stalo to, že věci se přenesli na veřejnost, zatímco dosud doutnaly jen pod povrchem. Až do 10. června byl v ofenzívě Beran, který organizoval ilegální instituce (pastorační ústředí), aktivizoval Katolickou akci a mobilizoval laickou veřejnost proti nám. 10. června jsme zahájili protiofenzívu. ... musíme změnit taktiku. Dosud jsme volali po dohodě. Oni naše volání odmítli, a proto musíme jít dál, odhalovat tyto jejich záměry, izolovat je a tak připravit další únor, kdy jim budeme moci zasadit poslední zdrcující ránu. Tato taktika předpokládá, že nebudeme zatím zatýkat ani biskupy, ani drobné faráře, že však budeme trhat jejich spojení a soustřeďovat se na vysvětlovací kampaň a další školení.“

Příloha III.**Seznam řeholníků souzených 31. března 1950****Augustin Machalka**

narozený 14. 9. 1906, opat premonstrátského kláštera v Nové Říši

Bohumil Vít Tajovksý

narozený 3. 3. 1912, opat premonstrátského kláštera v Želivě

František Šilhan

narozený 7. 1. 1905, provinciál české provincie jezuitů

Adolf Kajpr

narozený 5. 7. 1902, jezuita, šéfredaktor časopisu Katolík

František Mikulášek

narozený 24. 4. 1913, jezuita, šéfredaktor časopisu Dorost

PhDr. Josef Jan Evangelista Urban

narozený 20. 2. 1901, františkán, profesor

ThDr. Josef Silvestr Braitó

narozený 14. 6. 1898, dominikán, šéfredaktor revue pro duchovní život Na Hlubinu

ThDr. Ján Ivan Mastiliak

narozený 5. 11. 1911, redemptorista, profesor na bohosloveckém učilišti v Obořišti

Jan Blesík

narozený 23. 6. 1909, redemptorista, lidový misionář a ekonom

Stanislav Barták

narozený 3. 1. 1915, kněz, provizor kláštera v Nové Říši

Příloha IV.**Rozsudky vynesené v soudním procesu s představiteli řádů**

Ján Mastiliak - doživotí

Augustin Machalka - 25 let

František Šilhan - 25 let

Bohumil Vít Tajovský - 20 let

Silvestr Braitto - 15 let

Jan Evangelista Urban - 14 let

Adolf Kajpr - 12 let

Jan Blesík - 10 let

František Mikulášek - 9 let

Stanislav Barták - 2 roky

ABSTRAKT

DVOŘÁK, M. *Želivský klášter ve 40. a 50. letech*. České Budějovice 2011. Diplomová práce. Jihočeská Universita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin. Vedoucí práce prof. PaedDr. ThLic. Martin Weis, Th.D.

Klíčová slova:

klášter Želiv, Katolická církev, premonstráti, internace, Akce K, komunistický režim, ostatní členové kláštera, Bohumil Vít Tajovský, osudy řeholníků

Práce se zabývá želivským klášterem premonstrátů a osudy jeho členů v období 40. a 50 let 20. století. V úvodu jsou stručně nastíněny dějiny kláštera a premonstrátského řádu.

Tématem prostřední části práce je želivský klášter jako celek. Tato pasáž popisuje ekonomická opatření, která proti němu byla zavedena ze strany komunistického režimu. Rovněž je zde, na obecné úrovni, popsána příprava rušení klášterů a samotný průběh této akce přímo v Želivě.

Třetí část pojednává o osudu želivského opata Bohumila Víta Tajovského i osudech ostatních členů želivského konventu, kteří byli zasaženi komunistickým režimem.

ABSTRACT

Želiv Monastery in the 40th and 50th years of 20th century.

Key words:

Želiv Monastery, Catholic Church, Premonstrates, internation, Action K, Communist regime, other monastery members, Bohumil Vít Tajovský, fates of friars

The thesis deals with the Želiv Premonstrate Monastery and the fates of its members in the 1940s and 1950s. The introduction briefly outlines the history of the monastery and the Premonstrate Order.

The central part of the thesis deals with the Želiv Monastery as a whole. It describes economic measures that were introduced against it by the Communist regime. It also generally describes the preparations for cancelling monasteries and the progress of this action directly in Želiv.

The third part deals with the fate of the Želiv abbot Bohumil Vít Tajovský as well as with the fates of other members of the Želiv Monastery who were oppressed by the Communist regime.